

Kjerkvågen i Kabelvåg

Dokumentasjon og retting av skade på gårdshaug og kirkested fra mellomalder i
Vågan kommune, Nordland

Jørn E. Henriksen og Jon Gunnar Blom

Tromsø Kulturhistorie nr. 65 2022

Norges arktiske universitetsmuseum, UiT Norges Arktiske Universitet

ISBN: 978-82-7142-215-8

ISSN: 2535-4248 (elektronisk utgave)

Prosjektansvarlig UM: Anja Roth Niemi

Prosjektet er bekostet av Vågan kommune

Foto: Norges arktiske universitetsmuseum - UiT Norges Arktiske Universitet

Kart og illustrasjoner: Jon G. Blom, UM

Gjenstandsfoto: -

Fotogrammetri: Jon G. Blom, UM

Tekst, fotografier, illustrasjoner etc © Norges arktiske universitetsmuseum hvis ikke annet er oppgitt.

Forsidefoto: Inngrep i sikringssone Askeladden id. 170516, mot øst. Lofotkatedralen i bakgrunnen

Kjerkvågen i Kabelvåg

Dokumentasjon og retting av skade på gårdshaug og kirkested fra mellomalder i Vågan kommune, Nordland

Jørn E. Henriksen og Jon Gunnar Blom

UiT Norges arktiske
universitetsmuseum

Lokalitet: Kjerkvågen

Id.nr.: 111112, 56131. NIKU: id.170516

Kulturminnetype: Gårdshaug og kirkested

Undersøkelsesår: 2020

Areal: 4 profiler, til sammen ca. 26 meters lengde

Tiltakshaver: Vågan Eiendom KF

Kommune: Vågan

Fylke: Nordland

Gnr/bnr.: 16/255

Koordinater: Kjerkvågen gårdshaug Id.111112-1 UTM Sone 33 N7566932.4/Ø478436.3
Prestegården Id.65131 UTM sone 33 N7566969.1/Ø478486.0

Feltleder: Jørn Erik Henriksen

Prosjektansvarlig: Anja Roth Niemi

Rapport: Jørn E. Henriksen, Jon G. Blom

Dato: 2.2.2022

Prosjektnr.: A49369

Ephorte: journalnr.

Aksesjonsnr.: 2020/68

Fotobase: Fotobase nr. TSAD93

Gjenstandsbasis: Ts.16037 – id. 170516 (Vågan gamle kirkested), Ts.16038 – id. 65131 (Prestegården), Ts.16039 – id.111112-1 (Kjerkvågen gårdshaug)

Sammendrag

UM – Norges arktiske universitetsmuseum foretok i juni 2020 arkeologisk dokumentasjon av til sammen fire profiler fordelt på to automatisk fredete kulturminner berørt av ulovlig gravearbeid: Askeladden id. 111112-1 Kjerkvågen og Askeladden id. 65131 Prestegården. Prosjektet oppfylte betingelsene i rettevedtak fra Riksantikvaren. Til sammen tre dateringsprøver fra de nedre kulturlagene i gårdshaugen Kjerkvågen viser med høyest sannsynlighet til aktivitet i tidlig mellomalder, mens tre prøver tatt fra bunnlag i gårdshaug-/kulturlagslokaliteten Prestegården spenner fra høymellomalder til tidlig nytid. Bunnlagene viste lite organisk materiale, og med unntak av en steinkonsentrasjon i bunnlag gårdshaugen, heller ikke anlegg og strukturer. Dateringene er det viktigste resultatet fra undersøkelsen, og tillater en viss støtte til etablerte oppfatninger av at kirkestedet i Vågan har vært her siden tidlig 1100-tall, og at Kjerkvågen har hatt kirke og prestegård siden. Selv om mulighetene for å forstå dypere kulturhistorisk sammenheng på bakgrunn av resultatene fra undersøkelsen 2020 er begrensede, avsluttes rapporten med en drøfting av en mulig modell for utviklingen av to steder med viktige senterfunksjoner i høymellomalder: Kirkestedet Kjerkvågen og kaupstaden Storvågan.

Feltarbeidet ble utført som et samarbeidsprosjekt med NIKU som undersøkte sikringssonen til Askeladden id. 170516, Vågan gamle kirkested jf. gjeldende faglig ansvarsfordeling. NIKU har levert rapport for dette.

INNHOOLD

Innledning.....	1
Bakgrunnen for undersøkelsene	1
Forundersøkelser	1
Berørte kulturminner	3
Gjennomføring	4
Tidsrom og forløp m.m.....	4
Beliggenhet og kulturmiljø.....	4
Lokalisering, topografi, vegetasjon og berggrunn	5
Øvrige registrerte kulturminner	7
Tidligere arkeologiske undersøkelser	8
Undersøkelsens relevans	9
Kultur og bosetningshistorie	10
Målsetting.....	14
Problemstilling	14
Prioriteringer og strategier	15
Undersøkelsesmetode og dokumentasjon	19
Feltmetode	19
Digital dokumentasjon	19
Foto og tegning.....	19
Prøveuttak.....	19
Kildekritiske forhold.....	19
Observasjoner og Resultater	20
Askeladden Id. 111112-1 Gårdshaug.....	20
Stratigrafiske forhold.....	20
Profil 1000.....	21
Profil 1001.....	21
Oppsummering og tolkning av profilene 1000 og 1001	23
Askeladden id. 65131 Prestegården.....	24
Profil 2000.....	25
Profil 2001.....	27
Oppsummering og tolkning av profilene 2000 og 2001	27
Funn og prøver	29

Analyse	31
Dateringer	31
Bosetningsspor.....	33
Diskusjon.....	33
Funnene i lokal og regional kontekst.....	34
Bosetningshistorie og funksjon.....	35
Litteratur	38
VEDlegg.....	41

Figur 1 Kart fra Wintervoll 2019. Boksene 1 (Askeladden id. 111112-1) og 2-3 (Askeladden id. 65131) er tegnet inn (ved J. Henriksen, UM) for å markere områdene for profildokumentasjon	2
Figur 2 Oversiktskart. Kjerkvågens beliggenhet	6
Figur 3 Øvrige registrerte kulturminner rundt Kjerkvågen	8
Figur 4 Kierstine Colbans prospekt over Kjerkvågen fra 1809 med bebyggelse i Kortvika, Finneset og Kabelvåg i bakgrunnen. Fra Fylkesleksikon, Nordland fylkeskommune (https://www.nfk.no/fylkesleksikon/innhold/kommuner/vagan/trollsteinen-i-kjerkvagen-ved-kabelvag.38232.aspx), sist lest 1.5.2021	12
Figur 5 Gammelprestegården, gammelkirka trollsteinen m.m. ca. 1867. Foto: J.A.A. Friis. Public domain/Nasjonalbiblioteket	13
Figur 6 Prestegården ca. 1925. Bildet er lett manipulert med forstørret utdrag av dreneringsgrøft (v/J. Henriksen, UM). Public domain/nasjonalbiblioteket	14
Figur 7 Oversiktskart. Dokumenterte profiler.	15
Figur 8 Bilde av profil mot øst, fullstendig omrotet og ikke videre dokumentert (avmerket med «3») i fig. 1	16
Figur 9 Fotogrammetri over feltet og undersøkte områder v/ UM og NIKU 2020	17
Figur 10 Ortofoto over feltet fra 2021 hentet fra ©Kystinfo jan. 2022	18
Figur 11 Oversiktskart, Nordland fylkeskommune, Herstad 2009	20
Figur 12 Profil 1000 og 1001	22
Figur 13 Feltfoto, profil 1000 nordenden, inntil gammel telefonstolpe	23
Figur 14 Feltfoto, Profil 2000. NIKU v K. Tidemansen i bakgrunn	25
Figur 15 Profil 2000 og 2001	26
Figur 16 Feltfoto: østlige ende av profil 2001	27
Figur 17 Postkort, Prestegård og gammelkirka og dreneringsgrøft ved Askeladden id. 65131, ca. 1890-99. Public domain/Nasjonalbiblioteket	29
Figur 18. Kalibrerte dateringer, Multiplot. Calib 8.2., (Stuiver m.fl. 2022)	33
Figur 19 Ferdig gjenlagt/ under gjenlegging/oppretting. Mot øst, Lofotkatedralen i bakgrunn	37

INNLEDNING

BAKGRUNNEN FOR UNDERSØKELSENE

I løpet av høsten 2019 ble tre automatisk fredete kulturminner skadet som følge av ulovlig graving i nærheten av kirkegården i Kjerkvågen, Kabelvåg. Undersøkelsen ble utført for å dokumentere skadete kulturminner og iverksette tiltak for å rette opp, og sikre skadeområder i henhold til betingelser stil i Riksantikvarens vedtak jf. KML § 8, tredje ledd. Undersøkelsen ble utført av UM og NIKU som et samkjørt prosjekt.

Nordland fylkeskommune mottok 22.09.2019 varsler om graving i Kjerkvågen i Kabelvåg, Vågan kommune. Gravingen var iverksatt uten at det forelå dispensasjon fra kulturminneloven §8, første ledd, eller at tiltaket var meldt til rette myndighet. Nordland fylkeskommune varslet stans i gravearbeidet i epost mandag 23.09.2019 og brev av 24.09.2019, og gjennomførte en befarings 24.09.2019 der tiltakshaver og entreprenør deltok. Det ble fastslått at det var gjort skade på tre automatisk fredete lokaliteter ved det gamle kirkestedet i Kjerkvågen, omfattende id 170516 Vågan gamle kirkested og kirkegård, id 65131 Prestegården, og id 111112-1 Kjerkvågen gårdshaug. Nordland fylkeskommune anmeldte forholdet 14.10.2019.

Anmodning om rettevedtak ble sendt fra Nordland fylkeskommune til Riksantikvaren 25.11.2019. Frist for retting ble anbefalt satt til 15. juni 2020. Riksantikvaren anmodet Norges arktiske universitetsmuseum om å utarbeide prosjektplan og budsjett for å sikre kunnskaps- og kildeverdien til id 65131 og id 111112-1. NIKU ble bedt om å utarbeide tilsvarende for id 170516.

I Riksantikvarens vedtaksbrev av 23.01.2020 er tilrådinger og fremgangsmåte tatt til følge. Retting av skadene som følge av ulovlige tiltak jf. KML § 8, 3. ledd skulle utføres av NIKU og UM – Norges arktiske universitetsmuseum i et samordnet feltarbeid.

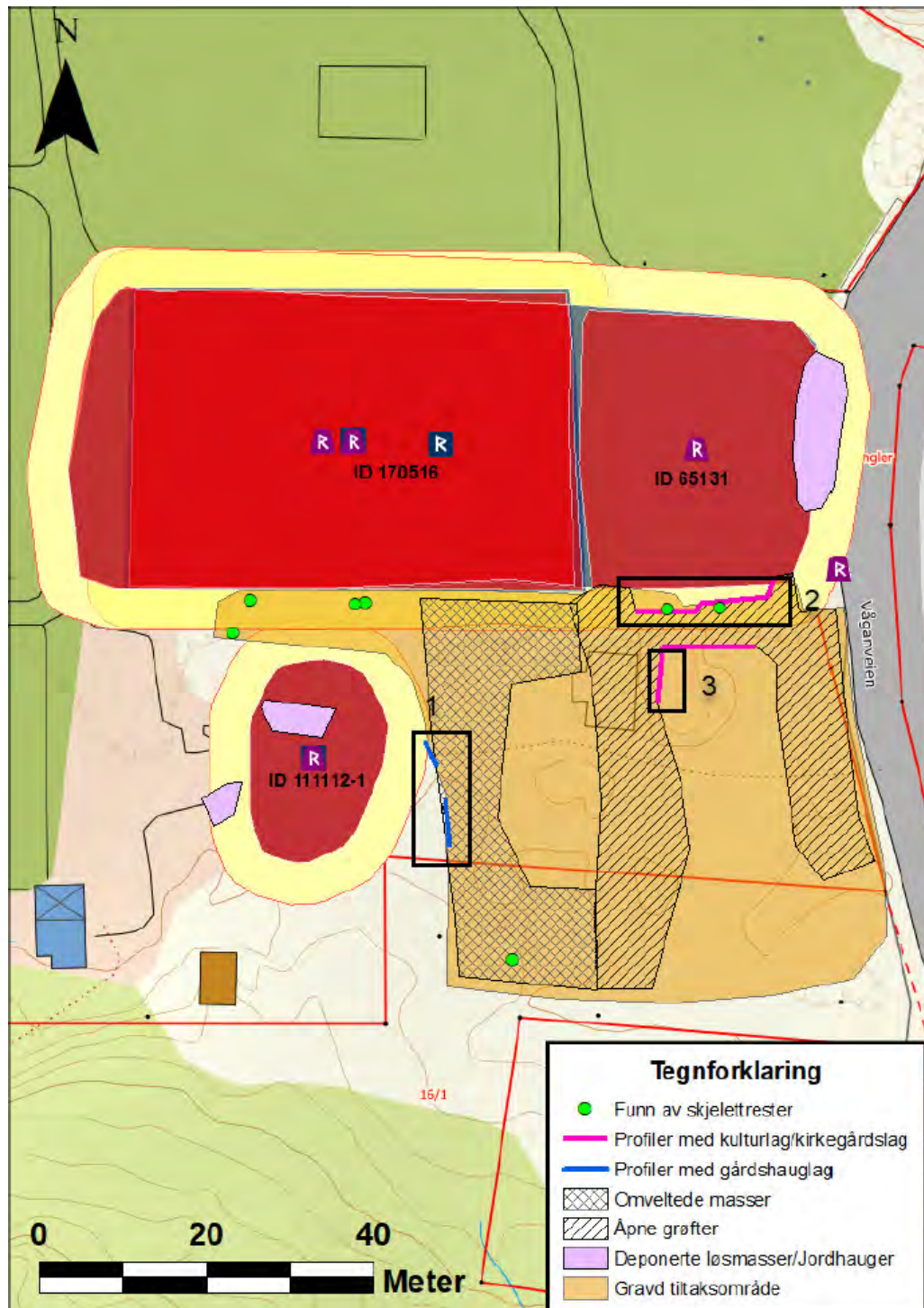
Forundersøkelser

NFK foretok befarings 24.09.2019 for å vurdere skadeomfanget på automatisk fredete kulturminner (Wintervoll 2019). Rapporten der skader er dokumentert ligger til grunn for NIKU og UMs prosjektplaner, samt Riksantikvarens vedtak. Befaringen ble utført som visuell inspeksjon av de gravde flatene innenfor Vågan gamle kirkestedes sikringssone (id. 170516), og noe opprensning av profil i grøft/inngravinger som hadde berørt ID. 65131, *Prestegården* og 111112-1, *Kjerkvågen gårdshaug*. Sammen med tiltakshaver og entreprenørs redegjørelse for gravearbeidene utgjør dette grunnlag for utarbeidelse av kart over grøfter og områder som angir gravearbeidenes varierende grad av inngripen i undergrunnen, områder der profiler viser bevarte kulturlag samt observerte menneskebein i det utgravde området.

Skadeomfanget på id. 170516 Vågan gamle kirkested: Det har blitt gravd (flateavdekket) inn i den 5 meter brede sikringssonen til lokalitetens sørende, utenfor kirkegårdsmuren. I deler av sikringssonen er massene blitt snudd (gravd opp og lagt tilbake) i en dybde av 2 meter.

Skadeomfanget på id. 65131 Prestegården: Det har blitt gravd (flateavdekket) inn i den 5 meter brede sikringssonen til lokalitetens sørende, samt inn i selve lokalitetsavgrensingen. Det har også blitt gravd en 1 meter dyp grøft som har berørt kulturlag som tilhører Id.65131 (Wintervoll

2019). Flere hauger av utgravde masser er deponert slik at de delvis tildekker kulturminnet. Det ble påvist eksponerte kulturlag i to av skjæringene etter gravearbeidet, en «profil» mot nord, og en mot øst (Fig. 1).

Figur 1 Kart fra Wintervoll 2019. Boksene 1 (Askeladden id. 11112-1) og 2-3 (Askeladden id. 65131) er tegnet inn (ved J. Henriksen, UM) for å markere områdene for profildokumentasjon

Skadeomfanget på id. 11112-1 Kjerkvågen gårdshaug: Det har blitt gravd (flateavdekket) inn i den 5 meter brede sikringssonen til lokaliteten. Det har også blitt gravd en 1 meter dyp grøft som har berørt kulturlag som tilhører id. 11112-1 (Wintervoll 2019). Det har blitt deponert løsmasser som delvis tildekker kulturminnet. Eksponerte kulturlag i den vertikale skjæringen av gårdshaugen er dokumentert som to «profiler» mot vest (Fig. 1).

Berørte kulturminner

Vågan gamle kirkested (id. 170516). Kulturminnets avgrensning følger det gamle kirkegårdsgjerdet bygget på 1800-tallet. Det skal ha stått minst tre forskjellig kirkebygg i dette området mellom 1100-tallet og 1800-tallet, og i tilknytning til kirkene har det ligget en middelaldersk kirkegård. I dag er det ingen synlige spor etter kirkebyggene på markoverflaten og den middelalderske kirkegården er fortsatt i bruk. Som kirkested/kirkegård i bruk fra tidlig mellomalder til i dag, er kulturminnet definert under Riksantikvarens myndighetsområde. NIKU fikk oppdragsbestilling for retting av dette kulturminnet, utført samtidig og i samarbeid med UMs feltarbeid.

Prestegården (id. 65131). Kulturlag som ikke er synlig på overflata. Påvist gjennom prøvestikk i 1995, kontrollregistrert i 2004 og 2009. I 2004 ble lokaliteten delt i to, der enkeltminne 1 tilsvarer id 170516 (Vågan gamle kirkested, inkl. nåværende kirkegård), mens enkeltminne 2 tilsvarer Prestegården. Det antas at kulturlaget (enkeltninne id.65131-2) kan være rester av en gårdshaug og delvis utgjør den tidligere kirketomta/kirkegården som var i bruk inntil kirka ble flyttet til nåværende plassering. Et kleberskår (id. 65131-3) ble funnet sørøst for lokaliteten under graving av kabelgrøft i omrotet kulturlag under 1,5 m med påførte masser til moderne parkeringsplass. Funnet viser at tiltakene i området har ført til sammenblanding av nyere og eldre kulturlag (Herstad 2009).

Kjerkvågen gårdshaug (id. 111112-1-3). Gårdshaugen id 111112-1-1 ble definert med oval form 15x23 m orientert NØ-SV, da den ble skilt fra id 65131 i 2004 som et separat kulturminne. Stikking med jordbor viste et 1 meter tykt sammenhengende kulturlag. Laget var vurdert til å være opptil 1,5 m tykt i 2004. I nyere tid er kulturminnet påført kirkegårdsjord med flere menneskebein synlig på overflaten av haugen (Herstad 2009, Wintervoll 2019).

Kulturlag vest for dagens avgrensning av gårdshaugen ble påvist i 1975 under et feltarbeid ledet av Reidar Bertelsen. Gjennom systematisk prøvestikking av aktuelle lokaliteter var målet med prosjektet å lokalisere mellomalderens Vågan (Bertelsen 1975). Ett 75 cm dypt prøvestikk (prøvestikk nr. 12) ble satt ca. 130 m vest for Europaveien, et område som i dag ligger innenfor grensen av den sørvestlige delen av dagens kirkegård. Beskrivelsen av prøvestikket omtalte kulturlag adskilt med lag/linser av flyvesand i ca. 0,5 m tykkelse. Kulturlaget kunne ikke dateres. Askeladden har opplysninger som at vestlige halvdel av gårdshaugen syntes avskavet og skadet, og disse opplysningen i kombinasjon med observasjoner fra prøvestikk 12 (Bertelsen 1975), tyder dette på at vestlige deler av gårdshaugen ble fjernet i tidsrommet 1975-2004. Omfanget av de fjernede kulturlagene her er imidlertid uvisst. I 2009 ble avgrensning mot øst bekreftet gjennom sjakting i forbindelse med planlagt utvidelse av kirkegården (Herstad 2009).

Etter feltarbeidet i forbindelse med rettevedtaket forsommeren 2020 ble det senere samme år (17. – 21. september) foretatt en overvåking/forenklet undersøkelse av kulturlag under sjakting av kabeltrase i området av Nordland fylkeskommune. Kulturlaget ble påvist fra ca. 45 m sørøst for opprinnelig avmerking av id. 111112-1, og kunne følges i drøyt 20 meters lengde. Kulturlaget er datert (to trekullprøver) til sein vikingtid/tidlig mellomalder, og seinmellomalder/tidlig nytid (Jellestad og Melsæther 2020). Kulturlaget er registrert som Id 111112-2, og altså inkludert i id 111112. Det mellomliggende området, samt området til grensen mot id. 65131 prestegården er inkludert som 111112-3; omrotete kulturlag. Til sammen utgjør dette en utvidelse på i overkant av 2 mål av Askeladden id. 111112.

Foruten informasjon fra registreringer o.l. foreligger det to løsfunn med sannsynlig mellomalderdatering fra området; Ts.4151- kleberkole og Ts.4152, skaft til langskaftet klebersteinsøse. Finneren av disse gjenstandene var prost i Vågan fra 1921-1951, Kristen Skjeseth. Trolig fant han disse i tilknytning til tunet på sin egen prestegård, og funnene kan dermed antydningssvis relateres til id. 111112.

GJENNOMFØRING

Tidsrom og forløp m.m.

Feltarbeidet fant sted søndag 07.– tirsdag 16.06.2020. Deltagere fra UM var Jørn Erik Henriksen, feltleder og Jon Gunnar Blom, digital feltleder. Begge deltok hele perioden, reisedag var 7.6 og 16.6.2020. NIKUs oppdrag ble utført i felt 08. – 12.06. ved Kjersti Tidemansen

Prosjektleder for UM er Anja R. Niemi, og Audun B. Selfjord er leder for NIKUs prosjektdel. Prosjektlederne utarbeidet prosjektplan og budsjett.

Som det kommer frem i innledningen, er dette et samarbeidsprosjekt mellom UM og NIKU. Rent praktisk betyr dette at undersøkelsene i felt skulle samordnes, der UM og NIKU skulle ha hovedfokus på kulturminnene de respektive institusjonene ivaretar ansvaret for. Samordningen var viktig ettersom det ikke var klart om graver eller andre strukturer tilknyttet det gamle kirkestedet kunne ha utstrekning inn i området prestegården (id. 65131), og motsatt, at kulturlag av gårdshaugskarakter kunne befinne seg i NIKUS undersøkelsesområde. I fall slike funn skulle dukke opp, ville det vært mest hensiktsmessig at dette ble dokumentert i felleskap. Samordningen er ikke like hensiktsmessig for etterarbeidets del, siden dokumentasjonsrutiner, rapportmaler o.a. er forskjellige. Separate rapporter er derfor utarbeidet, og NIKUs rapport er inkorporert som Del II i den upubliserte versjonen av dette dokumentet.

Værmessig var undersøkelsesforholdene jevnt over gode hele feltperioden. Logistisk sett var forholden også tilfredsstillende. Til utstyrslager, oppholdsrom m.m. var det leid brakke fra Byggesystemer Lofoten, også lokalisert i Svolvær. Rennende vann til håndhygiene, te- og kaffekok, samt strøm ble besørget av kirkevergen i Vågan. Svolvær maskinstasjon AS utførte oppdraget med gravemaskin og dumper til flateavdekking, graving og igjenfylling på kulturminner.

UM og NIKU la ikke aktivt opp til formidling i felt på grunn av smittvernshensyn, og retningslinjer som følge av Covid-19 pandemien. Kontakt med tiltakshavere og andre ble avtalt på forhånd. Vågan eiendom KF ved daglig leder var på besøk torsdag 11.06, og journalist hos Lofotposten intervjuet Jørn E. Henriksen 15.06. Saken «Arkeologer fant likrester i området ved den gamle kirkegården.» Lofotposten, ble publisert 16.06.2020(nett).

BELIGGENHET OG KULTURMILJØ

Kulturminnene Askeladden id. 111112-1 og 65131-2 er begge definerte som gårdshauger, sistnevnte med noe forbehold i beskrivelsen av enkeltminnet. Gårdshauger er registrert i alle kystregioner i Nord-Norge, men med klar konsentrasjon i nordre Nordland og sørlige Troms. Til sammen er om lag 900 gårdshauger registrert i landsdelen. Gårdshauger er vanligvis synlige som forhøyninger i landskapet dannet av akkumulerte kulturlag som ofte dekker store flater og

kan være av flere meters tykkelse. Avfall som husrester, fjøs/møkker og/eller fiskebein fra tørrfiskproduksjon og varierte rester etter husholdning/konsum på stedet inngår ofte som funn i gårdhauglagene. Alt dette er avhengig av bevaringsgrad, og det er viktig å få frem at mange registrerte hauger ikke lenger fremstår synlige på overflaten, samtidig som at inngrep i kulturminnet over lang tid kan ha hatt stor negativ påvirkning på bevaringsforholdene for organisk materiale, selv i deler av bunnlagene som ellers er relativt uforstyrret av direkte inngrep. De aktuelle kulturminnene i Kjerkvågen faller inn i denne kategorien.

Dannelsen av akkumulerte kulturlag av en art som kjennetegner gårdshauger er avhengig av høy grad av stabilitet i lokaliseringa av tun/boplass/aktivitetsområder gjennom generasjoner. Optimal beliggenhet i forhold til tilgjengelige ressurser på land og/eller sjø synes å være en rimelig grunnforutsetning for dannelsen av slike kulturminner i Nord-Norge over en lang tidsperiode. Slike kulturminner kan være dannet i eldre jernalder, kanskje til og med tidligere, men de fleste synes å ha tatt til å vokse fra vikingtid/tidlig mellomalder og viser klar bosettingskontinuitet inn i tidlig nytid og (ikke sjeldent) frem til i dag (Bertelsen 2011, 2018). Arten av bosetting og aktivitet varierer voldsomt, geografisk og kronologisk. Estimerer av for eksempel relativt forhold mellom økonomisk tilpasning til jordbruk/utmarksressurser/havbruk må ta høyde for endringer som kan observeres i den enkelte gårdshaug i tillegg til at regionale forskjeller nødvendigvis forklarer variasjon. Enhver analyse av gårdshaugene som fenomen viser så stor variasjon synkront og diakront at det har blitt vanlig å kritisere vurderer hensiktsmessigheten til begrepet «gårdshaug» (Bertelsen 2011, 2018). Siden det er vanskelig å vise til eksempler der den lange kontinuiteten bak dannelsen av kulturlagene er basert på spesialisering i retning av én økonomisk tilpasning, og dermed dekkes av begreper som «gårdshaug» eller «fiskeværshaug», er det blitt vanligere å operere med begrepet «boplassshaug». Dette er begrunnet i en erkjennelse av at hybridformer mellom næringstilpasning (for eksempel landbruk vs. havbruk) er det vanlige i Nord-Norges kystområder over et langt historisk tidsrom (Bertelsen 2018). Enn så lenge er imidlertid begrepet innarbeidet i litteraturen og en del av nomenklaturen i Askeladden, og de aktuelle kulturminnene omtales som gårdshauger er benyttet i denne rapporten.

Lokalisering, topografi, vegetasjon og berggrunn

Kjervågen er lokalisert i det opprevne kystlandskapet som preger denne delen av Vågan kommune. En mengde våger og keiler fungerte som naturhavner, som har lenge var avgjørende for bosetting og aktivitet i området mellom Svolvær og Kalle ved foten av Vågakallen. Den nære beliggenheten til Hølla, en av de rikeste fiskegrunnene for skreifiske i Lofoten har gjort naturhavnene i dette området svært ettertraktete gjennom hele historie (Nielssen 2003).

Kjerkvågen ligger i den nordlige utkanten av dagens Kabelvåg, bare skilt fra den sammenhengende eldre værbebyggelsen av de skogbevokste bergkollene Marithaugans vestlige del. Lave bergknauser i vest og nord avgrenser vågsbunnens flatere, lavereliggende terreng. Kjerkvågen er stedet der Vågan kirke står, den såkalte Lofotkatedralen. Området berørt av gravearbeidene ligger i bunnen av vågen, ca. 110 m sørvest for kirka (Fig. 2). Området er omgitt av dagens kirkegård i nord og mot vest. I nord ligger Vågan gamle kirkested (id. 170516) mer eller mindre identisk med den eldste delen av kirkegården, mens kirkegårdsanlegget mot vest er en nyere utvidelse. Sør for området er dagens prestebolig (16/283) med tilhørende adkomstvei, mens området mot øst er avgrenset av parkeringsplass til kirke- og kirkegård, og Våganveien, del av Europavei 10. Områdene i bunnen av Kjerkvågen er dominert av kirke- og

kirkegårdsanlegg, og nyere tids boligfelt ligger i noe avstand, Prestvannsveien og Kortvika i nord og nordøst for Kjerkvågen, og i sørøst ligger Finneset.

Figur 2 Oversiktskart. Kjerkvågens beliggenhet

Området var inntil gravearbeidene startet brakklagt innmark med frodig urtevegetasjon, samt noe bjørk og seljeskog. Undergrunnen som var eksponert, består av til dels tykke lag av marint deponert sand/flyvesand, mest i områdene lengst mot øst. Store mengder steinblokker og grov grus tatt opp fra undergrunnen av tungt maskineri viser at sanddekket trolig ikke er tykt. Til tross for forekomst av kalkrik strandsand i undergrunnen som normalt bevarer bein godt og gir god naturlig drenering, er området beskrevet som "vassjukt". Dette skyldes trolig vannsig fra myrrikt høyereliggende terreng som omgir Kjerkvågen og høyt grunnvannsspeil her som resultat. Dreneringsproblemer skal være årsaken til at presteboligen ikke ble plassert på tomte

til prestegården som brant i 1946, men ble bygget nærmere åssiden mot Marithaugan i sør (Wicklund 1983).

Vågen er svært langgrunn, og de indre partiene har sannsynligvis vært dårlig som havn lenge. Alle synlige båtstøer fra nyere tid ligger mellom 150 til 250 m ut fra bunnen, kalt "Prestfjæra" (Stadnamn i Nordland). Nausthalsen på Finneset var det foretrukne stedet for landing for de av menigheten som hadde kirkeveien til havs inntil relativ ny tid (Brun 1998). På tiden da kirkestedet først ble etablert, var trolig områdene nær dagens vågsbunn en bedre naturhavn tilpasset datidas båter.

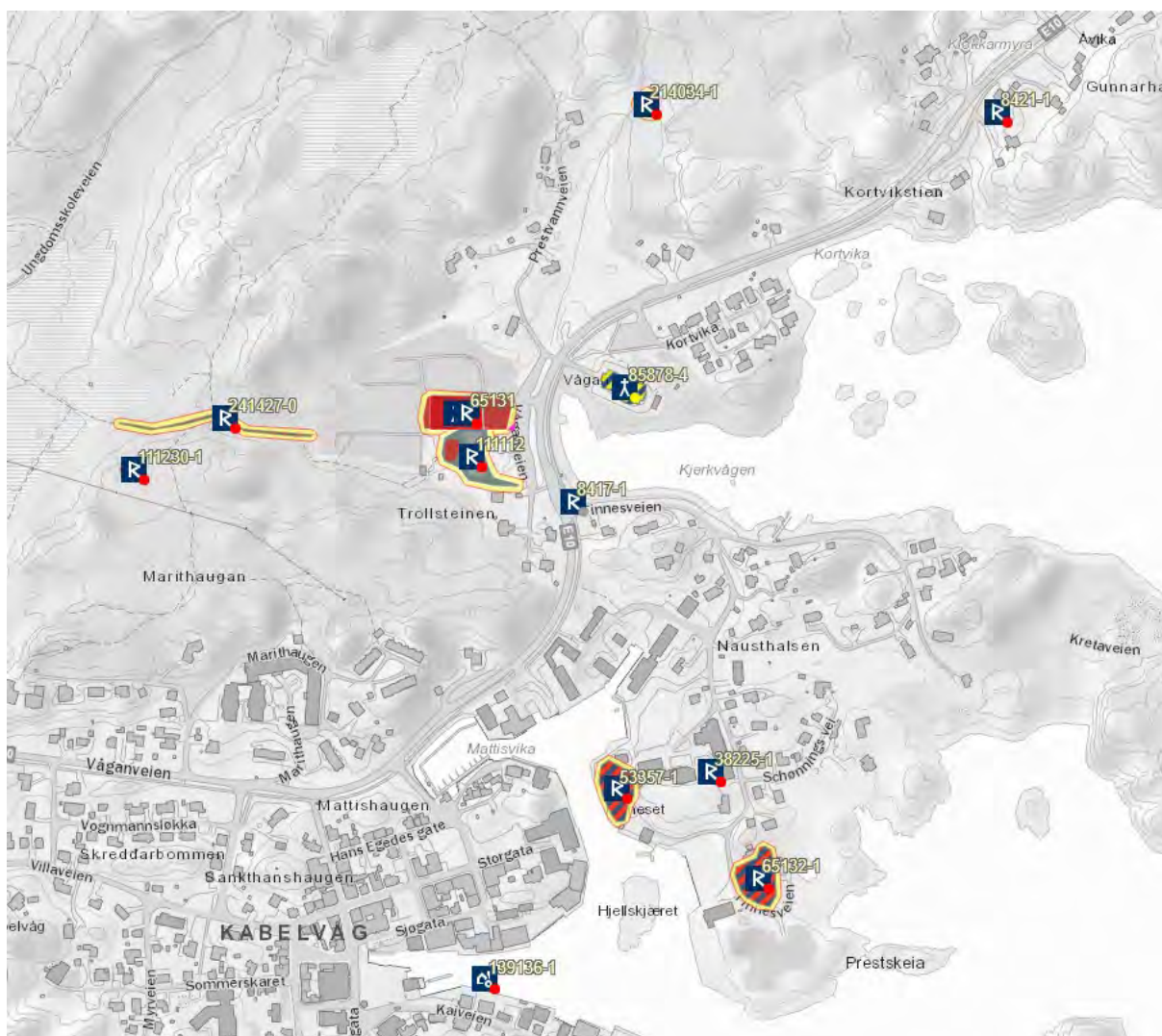
Undersøkelsesområdet har vært tunområde og hage/jordbruksareal tilknyttet prestegården i mange hundre år inntil prost Skjeseths prestegård brant ned i 1946. Trolig har de tre kirkene forut for dagens Lofotkatedral dekket området noe nord og nordvest for det berørte området, det vil si området som er registrert id.65131, Prestegård, samt parkeringsplass øst for dette. Et uvisst antall kirkebygg/kirkegårder o.l. forut for 1600-tallet og (kanskje) tilbake til 1100-tallet har svært usikker lokalisering, men per nå er den rådende vurderingen at de aller eldste kirkene har stått innenfor områdene som i dag dekkes av id, 65131 og 17056. Utvidelse av kirkegården, veibygging o.l. er tiltak som i moderne tid trolig har fjernet deler av kulturlagene fra mellomalder og tidlig nytid knyttet til det eldre kulturmiljøet i Kjerkvågen.

Øvrige registrerte kulturminner

På andre siden av veien mot øst fra feltområdet ligger *Trollsteinen* (id. 8417-1). Dagens beliggenhet mellom gang- og sykkelvei og bunnen av Kjerkvågen er på en moderne utfylling i fjæresonen. Annet moderne arbeid har medført at steinblokken har blitt flyttet på i flere omganger fra der den sto jordfast noe lenger sør og høyere i terrenget, men er nå omplassert i relativ nærhet (3-10 m) fra opprinnelsesstedet (Brun 2011). Kulturminnet har uavklart status i Askeladden, men i tillegg til at steinen i seg selv har sagn og tradisjoner knyttet til seg (Bertelsen 2018), er et innhugget kors på den ene siden av steinen. Elementet gjør kulturminnet unikt i nordnorsk kontekst. Korset er et ca. 0,75 m høyt normannisk (latinsk) kors, stilhistorisk identifisert av billedhuggeren Arthur Gustavson i 1935. Implikasjonen av dette var at korset måttet ha blitt risset inn i tidlig mellomalder (Rist-Anderssen 1966:100). I lys av oppdatert stilhistorisk forskning, nyoppdagede trekk ved innhuggingen etc. kan dateringsrommet utvides til å inkludere høymellomalder, men kulturminnets unike status er ikke svekket (Bertelsen 2018). Det har så langt ikke vært mulig å spore kjente paralleller mht. korsets størrelse og detaljer ved utførelsen.

Id. 241427-0: «Hertug Skules vei». Veifaret gjennom vesterskaret, vest for dagens kirkegård har sannsynlige røtter til førreformatorisk tid. Eldre veifar er fremdeles synlig etter at veien ble kraftig utbedret i 1878, og kan følges nær 200 m.

Id. 111230-1 «Kvadratisk borgplatå 11,0 x 11,0 m mot kanten av en bratt skråning i NV. Omgitt av 3,8 m bred/1,6 m høy mur av 30 - 50 cm store steinblokker». Anlegget ligger i Vesterskaret, og er tolket som en liten befestning ca. 25 m sør for veifaret. Stedet har utsyn mot dalføret nord for Storvågan, topografisk sett den beste ruten landveien mellom Kjerkvågen og (blant annet) Storvågan.

Figur 3 Øvrige registrerte kulturminner rundt Kjerkvågen

Id. 38225-1, Kongssteinen på Finneset er et kulturminne med sagn og tradisjon knyttet til seg, da dette skal være en stein kong Håkon Håkonsson skal ha benyttet som spisested, evt. sagnkongen Hake/Hågen knyttet til sagntradisjonene knyttet til Hagbard-Signetradisjonene (Brun 1990). Begge sagntradisjonene ble skrevet ned i tidlig nytid, og mye tyder på at tradisjonene har røtter tilbake til mellomalder. Steinblokka ligger ca. 280 m sør for sørsiden til Prestvågen, og er interessant i denne sammenhengen fordi steinblokken i 1615 ble definert som skille mellom kirkegodset Kjerkvågen, og krongodset som omfattet kabelvågdelen av det gamle Vågar (Brun 1990).

En steinalderlokalitet 214034-1 «Prestvannveien» er registrert ca. 300 m NNØ for Vågan gamle kirkested (id. 170516), og et løsfunn av en skiferkniv på Gunnarhaugen, vel 550 NØ for det gamle kirkestedet (id. 8421-1) utgjør de kjente lokalitetene av automatisk fredete kulturminner i Askeladden nær undersøkelsesområdet med klar datering til perioder før vår tidsregning.

Tidligere arkeologiske undersøkelser

Det er aldri utført fagmessige utgravninger av kulturminner i områdene ved Kjerkvågen, det rike kulturmiljøet til tross. I forbindelse med forskning (Bertelsen 1975, 1998) og forvaltning

(Herstad 2009) er det prøvestykket og sjaktet i det aktuelle området til den planlagte kirkegårdsutvidelsen. I sistnevnte prosjekt ble området undersøkt med åtte mindre søkesjakter, som alle viste kulturlag. Kun en sjakt (sjakt H, Id. 111112-1) påviste lag ansett for å være før-reformatoriske. Arkeologi i Vågan kommune er i det øvrige sterkt assosiert med utgravninger i den eneste kongelige Kaupstaden som er kjent i Nord-Norge, mellomalderens Vágar (id. 74856-1 Storvågan). Dette stedet er lokalisert til eidet mellom Alterosen i vest og Rekøykeila i vest, ca. 1,5 km i luftlinje sørvest for det gamle kirkestedet i Kjerkvågen. Arkeologiske undersøkelser og utgravninger er utført i flere omganger siden lokaliteten ble påvist i 1975, de mest omfattende i 1985-86 (Bertelsen m.fl. 1987, Bertelsen and Urbańczyk 1988). De foreløpig siste utgravningene i de terrestriske kulturlagene ble foretatt i 1998, samme år som marinarknologiske utgravninger ble utført i kulturlagene i Rekøykeila (Wickler 2013). Et lite tuftfelt i Vassosen (id. 9002) der tre tufter er helt eller delvis utgravd, er datert ca. 1300-1500 (Bertelsen 1995:13). Disse ligger bare ca. 200 NØ for avgrensningen av Storvågan (Id. 74856), men avstanden, topografisk beliggenhet og funn som skiller seg ut fra Storvågan har gitt opphav til teorier om at beboernes religiøse og kulturelle identitet avvek fra majoriteten av aktørene med tilhold i Storvågan. Det er konkret foreslått at Vassosen var en samisk boplass i mellomalderen (Bertelsen 1995:13).

Sagatekster og samtidige mellomalderkilder viser til Vágar som sentralsted fra slutten av vikingtid til overgangen 13-1400-tallet, som på visse deler av sesongen fylte funksjoner som handelsted, tingsted og regionalt senter for geistlig administrasjon (Bjørge 1982). Kulturlagene på eidet er opp mot to og en halv meter tykke, og kulturmiljøet definert i Askeladden inkludert havbunnen i de gamle havnene er på drøyt 112 mål. De arkeologiske utgravningene har kun berørt i underkant av 4% av de sammenhengende kulturlagene, men resultater har likevel bekreftet stedets «urbane trekk», som ikke har kjente paralleller i nordnorsk mellomalderkontekst. Konklusjonen er at dette var senteret for regionale sentrumsfunksjoner i Nord-Norge, som kjøpstevne, geistlig og verdslig administrasjon (prestestevne og tingsted) i alle fall i perioden ca. 1200 – 1400 (Bertelsen 2008).

Utgravningsresultater samsvarer godt med skriftlige kilder, bortsett fra at det så langt ikke foreligger sikre holdepunkter for å føre sentralfunksjoner tilbake til vikingtid, slik sagakildene indikerer. Til gjengjeld er det sannsynliggjort at stedet var bebodd hele året i tiden da stedet var blant landets kaupstader, og var dermed mer enn et sesongmarked med visse administrative funksjoner. De urbane trekkene i det arkeologiske kildematerialet forsvant sammen med bortfallet av skriftlige kilder der stedet er omtalt i løpet av slutten på 1300-tallet og begynnelsen av 1400-tallet. Bortfallet av kaupstadsfunksjon forklarer dette, uten at stedet mistet sin betydning lokalt. De arkeologiske resultatene fra ca. 1400 til moderne tid viser at stedet må ha vært blant de mest betydningsfulle fiskeværerne i Vågan hele denne senere perioden (Bertelsen 1995).

Undersøkelsens relevans

Flertallsformen Vágar har omfattet andre bosteder i denne delen av dagens Vågan kommune. Avhengig av kontekst, synes kilden total sett å antyde minst to betydninger av begrepet; et område som inkluderte Åustvågøya/Gimsøya, som en administrativ enhet med mulige røtter i et «høvdingdømme» i jernalder (Nielssen 2003). Den andre betydningen er mer spesifikt knyttet til Storvågan og tilstøtende våger/naturhavner i mellomalder. Skriftlige kilder indikerer at vågene stedsnavnet refererte til var oppfattet som en regional enhet som i alle fall omfattet Kabelvåg og Storvågan, og formodentlig også andre boplasser/aktivitetsområder i relativ nærhet til disse

stedene. Kjerkvågen har trolig inngått i sekkebegrepet. I dagens Kabelvåg er det registrert kulturlagsakkumulasjoner tre steder (Huldreheimen id. 53357-1 og Prestskeia id. 65132-1 på Finnes, og Smedvika id. 9202-1 (uavklart). De registrerte kulturminnene er på samme måte som for Kjerkvågens del tidligere ikke dokumentert med utgravninger, men understøtter inntrykket av at Vágar besto av flere naturhavner med boplasser og aktivitetsområder mellom Kjerkvågen i øst og Ørsvågen i vest, der Storvågan lenge var det desiderte sentrum (Falck m.fl. 2013). Undersøkelsen i forbindelse med rettevedtaket i Kjerkvågen er relevant i sammenheng med å fremskaffe kunnskap om arten av bevarte kulturlag og kulturminner som kan ha inngått i mellomalderens Vágar.

Kultur og bosetningshistorie

Lokaliseringen mot Vestfjorden og «Hølla», havstykket som fremfor noe er assosiert med skreiinnsigene og Lofotfisket, er til syvende og sist bakgrunnen for at Vágar vokste frem som en senterregion. Fiskerienes betydning fra 1000-tallet av er ofte belagt til Alfivalovgivingen, og den såkalte femfiskeavgiften innstiftet ca. 1035. Denne gjaldt en avgift på fem (tørr)fisk fra alle som deltok i fiskeriene fra værene langs kysten. Magnussønnes retterbot 1103-1107 annullerte femfiskeavgiften fra alt salgsfiske på havet, bortsett fra de som drev fiske fra Vågan (Bjørge 1982:46). Dette viser tydelig at Vågafiskets betydning var anerkjent av kongemakten tidlig på 1100-tallet. Fiskerier fra Vágar krevde gode naturhavner, som ikke krevde så stor dybde. Fiskebåtene i mellomalder (og inntil forrige århundreskifte) håndterte grunne havner godt. Etter hvert som laste- og handelsfartøyer som frekventerte området ble større, og skøyter og motorbåter ble introdusert som fiskefartøy ble grunne havner en stor ulempe for bosetningen på land. Landhevingen forsterket denne effekten, slik at Storvågans posisjon som viktigste havn i området ble overtatt av Kabelvåg, simpelthen fordi havna ble for grunn og trang. Kabelvågs havner ble i sin tur etter hvert vanskelige for større skip, og det nye havnesteidet for moderne større skipstrafikk i regionen ble ivaretatt fra Svolvær, dagens kommunesenter (Wickler 2013). Kirkestedet Kjerkvågan lå derimot fast, til tross for at Kjerkvåg etter hvert tørrlagt ved fjæresjø ut til vågsmunningen, noe som gjorde nærområdet til kirka til et vanskelig landingsted.

En av de første skriftlige kildene som beskrev kirkebygging i Nord-Norge er stedfestet til Vágar (Noregs kongesogor 1979:249). Kong Øystein Magnusson skal i løpet av andre tiår på 1100-tallet ha sørget for å få kirken bygget og la samtidig inntekter til den. Morkinskinna inneholder i tillegg opplysninger om at han bygde rorbuer (*fiskimanna vist*) i Vágar avsatt til bruk for fattige fiskere og sørget for «*prest vist*», som han også la inntekter/gods til (Morkinskinna 1932:384). En Svein Prest var i Vágar i 1139, og er en god indikasjon på at det faktisk bodde en prestefamilie i regionen i tidlig mellomalder, men hvor lenge familien hadde tilhold der, er ukjent. Alt man har å basere slutninger på er opplysningen om at Svein de to sønnene hans ble myrdet av følget til Sigurd Slembe og Magnus blinde (Noregs kongesogor 1979). Sagaene inneholder ikke noen beskrivelse av motiver for ugjerningen, men man kan anta at Svein og sønnene hans var lojale til Haraldssønnes parti, og oppfattet som legitime mål i tronpretendenten Slembes geriljakrig. Prestefamilier var vanlig, og heller ikke i strid med tidlig kristenrett. Gulatingsloven oppfordret prester til å ta seg koner blant den lokale bondestanden (Gunnes 1982), og dette åpner jo for interessante muligheter for en lokal tilknytning til familien, forutsatt at Svein Prest en gang kom til en nylig innvidd kirke i Vágar som ungkar.

Kjerkvågen (*Kirkjuvágum*) er nevnt for første gang i forbindelse med en hendelse i 1224 (Soga om Håkon Håkonsson 1963:103), og til tross for at det er noe avstand i tid fra den første kirken

visstnok ble bygget, er det mye som tyder på at kirken kong Øystein fikk bygget ga stedet navn. Prest med hushold har ut fra dette resonnementet hatt bosted i Kjerkvågen, nær sognekirken fra første kirke ble bygget (Bertelsen 2008). Skule Jarl deltok på stevnet i Sturvågan, men valgte å ankre opp i Kjerkvågen. Kanskje hadde stedet fasiliteter som passet jarlen bedre enn noe som kunne tilbys i Sturvågan, som kirka og muligheter for losji på prestebolet. Det er i alle fall ganske sikkert at det sto kirke i Kjerkvågen på 1220-tallet.

Stedsnavnet Kabelvåg er først nevnt i 1352, da som *Capelluuaghom*. Tolkningen som har hatt størst gjennomslag er at navnet oppsto som følge av lokaliseringen av kapell på stedet, et kirkebygg uten tilknyttet sogneprest og kirkegård. Det er mulig at Kabelvåg kom til å fylle spesialfunksjoner knyttet til deltagerne på prestestemnene. Dette var de viktigste kirkesynoder i Nord-Norge i over et århundre i høymellomalderen. Sturvågan, en markeds plass med tilleggsfunksjoner kunne samle presteskapet fra Nord-Norge, så vel som (erke)biskoper m.fl. utenfra i korte perioder. Kirkens representanter måtte imidlertid tåle en mengde aktører mer opptatt av verdslige gjøremål som også var samlet i Sturvågan, og de geistlige ville trolig hatt behov for eget kirkebygg, skjermet fra aktiviteter i Sturvågan og fra allmuen som soknet til kirka i Kjerkvågen (Bertelsen 2008).

Lite er kjent om det lokale kirkevesenet i mellomalderen ut over prestestemnene, annet enn at det trolig gjorde seg sterkest gjeldende på 12- og 1300-tallet (Bertelsen 1998). Dette betyr også at man ikke med sikkerhet kan fastslå at det eksisterte en «prestegård» på 1100-tallet i Kjerkvågen, og ikke engang lokaliseringen av kirken Øystein Magnusson skal ha fått bygget har noen entydig lokalisering til akkurat denne vågen i de skriftlige kildene. Et alternativ kan jo være Kabelvåg, som lokalisering av både kirke og prest i den tidligste kirkehistorien. Etter ca. 1200 kan det ha vært kapeller eller kirker i Sturvågan også (Brendalsmo og Eriksson 2016), selv om det i så fall er merkelig at det ikke er bevart noen indikasjoner i skriftlige kilder på dette. Nevnte gårdshaug på Prestskjeia, er på grunn av stedsnavnet foreslått som gammelt prestebol, og en alternativ hypotese til den rådende tolkningen om at Kjerkvågen «alltid» har vært prestegård (Brendalsmo og Eriksson 2016). Det er ikke mye i veien for at dette alternativet *kan* stemme, i og med at avstandene mellom stedene ikke er avskrekkende, og at topografien heller ikke har lagt for store hindringer for ferdsel landveis. Dersom jarleskipet til Skule ankret opp i nærheten av Nausthalsen er det kun ca. 300 m sør i luftlinje til Prestskeia. Det ville imidlertid vært vanskeligere for en residerende prest som betjente kirke i Kjerkvågen å bo såpass langt unna.

Resonnementet er åpenbart basert på (1) det første av de sammensatte ordene, «prest+skjei» og (2) at gårdshaugen id. 65132-1 har førreformatorisk datering. Begge deler er problematisk og usikkert når de utsettes for språklig og arkeologisk kildekritikk. «Skjei/Ski/Skei» kan bety bod/skjå/naust/båstø i nordnorsk kystlandskap (Bratrein 1991, Myrvang 1995) og «oversettes» til prestestøa eller prestenaustet/sjøboden e.l. Det forutsetter ikke at presten bodde på neset, selv om stedet kan ha tilhørt prestegården før ca. 1615. Tingdokumenter viser at retten avgjorde at Kabelvåg var kongens eie, til tross for at kirken hadde fått medhold i eierskapet også til Kabelvåg i flere omganger siste halvdel av 1500-tallet (Brun 2011:10). Gårdshaugen på Prestskjeia er blitt undersøkt med prøvestikking, uten at indikasjoner på mellomalderbosetting her er påvist, og følgelig usikker som boplass fra mellomalder (Bertelsen 1975).

Skriftlig kildemateriale fra tidlig nytid indikerer entydig at presten som residerte i området bodde i Kjerkvågen, nær kirka (Brun 2003). I det følgende anses Kjerkvågen som en sannsynlig lokalisering av både kirke og prestegård også gjennom mellomalderen. Kirken var trolig

hovedkirke i eget sogn inntil et stykke ut på 1400-tallet jf. Aslak Bolts jordebok ca. 1432 (AB 2007:162). Sognet legges siden ned, og kirken ble underlagt Lødingen sogn på et tidspunkt i seinmellomalderen, evt. like etter reformasjonen. Trolig fantes en residerende kapellan på stedet ut mellomalderen, og i så fall har stedet kontinuitet som prestebol så lenge det har stått kirke her.

Figur 4 Kierstine Colbans prospekt over Kierkvågen fra 1809 med bebyggelse i Kortvika, Finneset og Kabelvåg i bakgrunnen. Fra Fylkesleksikon, Nordland fylkeskommune (<https://www.nfk.no/fylkesleksikon/innhold/kommuner/vagan/trollsteinen-i-kierkvagen-ved-kabelvag.38232.aspx>), sist lest 1.5.2021

Sikre kilder om prestegård i Kierkvågen kjennes først fra 1684 (Brun 2003, 2015), og det er sannsynlig at denne sto på samme sted som «Gammelprestegården» og kanskje inngikk i en større utbygging av prestegården tidlig på 1700-tallet. Lokaliseringen av «gammelprestegården» er relativt godt kjent, og vi ser at vårt område der profil 1001/1001 trolig var berørt av både bygninger og gårdsdrift, mens gammelkirka var plassert i området der profil 2000/2001 ligger (Fig. 3 og 4). Presten Gjert Estensens innberetning fra 1684 ga ikke så positiv omtale av gården som inntektskilde. Det var kun mulig å fø opp fire kyr, to kalver, 12 får og geiter samt tre svin, og hester hadde han ikke muligheter til å fø (Brun 2015). På denne tiden så verken kirke eller prest i Vågan stort til inntektene fra fiskeriene, annet enn det fiskerne mer eller mindre frivillig ytte i form av «fjærefisk». Inntektene var langt bedre innlemmelsen i Lødingen sogn. Spørsmålet er om større andel av inntekter i form av tørrfisktiende, landvarde o.l. kan ha gjort selve gårdsdriften fra prestegården mindre viktig i mellomalderen sammenlignet med tiden etter at disse inntektene mer eller mindre hadde falt bort? Måtte gårdsdriften intensiveres for å kompensere for inntektstap fra fiskeriene? Selv med dette forbeholdet kan man nok forutsette at grunntrekkene i situasjonen på Kierstine Colbans prospekt fra 1809 med tett bebygd tunområde kjennetegnet prestegården så lenge den var lokalisert i dette området, fra det første prestebol inntil etterkrigstiden. Gammelprestegården (Fig. 5) brant ned 1873, mens prestegården som erstattet denne (Fig. 6, Fig. 17) led samme skjebne i 1946. Dagens prestebolig er Våganveien 52, nærmeste hus sør for undersøkelsesområdet, mens gårdsdriften har ligget brakk siden

1960/70-tallet.

Figur 5 Gammelprestegården, gammelkirka trollsteinen m.m. ca. 1867. Foto: J.A.A. Friis. Public domain/Nasjonalbiblioteket

Figur 6 Prestegården ca. 1925. Bildet er lett manipulert med forstørret utdrag av dreneringsgrøft (v/J. Henriksen, UM). Public domain/nasjonalbiblioteket

MÅLSETTING

Problemstilling

UMs prosjektplan for gjennomføring av undersøkelsen betinget i rettevedtaket har formulert et grunnleggende siktemål: «Det er behov for kunnskap om hva slags forutsetninger i bosettingsmønster som kan forklare dannelse av gårdshauger, samt å skaffe bedre kunnskap om aktiviteter som fant sted i tilknytning til bosettingen som skapte slike kulturminner».

Følgende aktuelle problemstillinger for å følge opp dette målet er:

- Når startet dannelsen av gårdshaugen?
- Hvilke aktiviteter forårsaket akkumulasjon av gårdshaugmasser?
- Er det kronologiske variasjoner i bruken av gårdshaug-området?
- Hvor tidlig ble Prestegården brukt som gravsted?
- Hvordan og når foregikk kulturlagsdannelsen på Prestegården?
- Hvordan er kulturlagenes bevaringstilstand?
- Har kulturlagene blitt påvirket av tiltaket?

NIKUs prosjektbeskrivelse er fokusert på ubesvarte spørsmål om mellomalderkirkegården: «Vågan middelalderke kirkegård ble ifølge Askeladden sist gang registrert i 2013. Avgrensingen av kirkegården er basert på steingard i sør, smijernsgjerde i øst, kirkegårdssti i nord og i vest og avslutning av kirkegårdsmur i sørvest. Dette tiltaket foregår på sørsiden av steinmuren, og kan gi ny kunnskap om kirkestedets utbredelse, samt avklare forholdet/avgrensningen mellom

gårdshaugen og kirkegården (nord for gårdshaugen). I tillegg skal innmålingen av gårdshaugen være upresis (+/- 5 m avvik), og avgrensningen må flyttes mot øst (Prosjektplan, Norges arktiske universitetsmuseum 2020). På bakgrunn av dette kan man forhåpentligvis få ny kunnskap om kirkestedet, og oppdatering av lokalitetene i Askeladden» (se NIKU rapport).

Prioriteringer og strategier

UMs tiltak for sikring er dokumentasjon av åpne profiler etter museal standard, før eksponerte kulturlag dekkes til og stedeagne masser tilbakeføres. Strategien mht. Id 65131 *Prestegården* var prioritering av profil mot N og Ø, det vil si at disse skulle renses fram og dokumenteres, for om mulig å skaffe informasjon om varighet og sammensetning i bosetning, samt eventuell bruk av området som kirkegård. Profil mot Ø skulle prioriteres for å skaffe informasjon om utstrekning og romlig variasjon i bruk av området. Strategiene mht. Id. 111112-1 *Gårdshaug* var å rense de to profilene til én sammenhengende profil og eventuelt bruke gravemaskin for å følge de forstyrrede massene dersom kulturlagenes fulle dybde ikke var eksponert.

Dokumentasjon av alle profilene skulle utføres ved hjelp av fotogrammetri og beskrivelser av lagsammensetning utføres i felt. Uttak av vertikale serier med prøver av C14, pollen, makrofossiler samt inntak av funn som påtreffes i profilene/sjaktene skulle gjøres for å undersøke alder, dannelse og sammensetning av kulturlag. Etter endt undersøkelse skulle

sikring og tilbakeføring gjøres etter følgende prosedyre: først legges fiberduk inn mot åpne kulturlag. Deretter fylles på sand som tettpakkes ved hjelp av gravemaskinskuffe. Til slutt fylles sjaktene igjen ved å tilbakeføre jorda som er lagt på Ø-siden av lokaliteten. Jord tilbakeføres under overvåkning av arkeolog.

De viktigste avvikene fra denne strategien var revurdering av mulighetene for å rense fram eksponerte kulturlag slik at de kunne dokumenteres i

Figur 7 Oversiktskart. Dokumenterte profiler.

sammenhengende profil. For Id. 111112-1 Gårdshaug ble det opprettet to rette profiler (1000 og 1001), mens eksponerte kulturlag i Id. 65131 Prestegården ble dokumentert med to profiler (2000 og 2001) (Fig. 9). Det ble raskt klart at å rense og rette opp profiler etter opprinnelig strategi ville innebåret for store inngrep i det resterende av de aktuelle kulturminnene. Profilene mot øst i kulturminne Id. 65131 (Fig. 1) ble renset frem, men her var kulturlagene som ble observert åpenbart fullstendig omrotet (Fig. 8). Dokumentasjon utover fotografering av denne profilen ble ikke prioritert.

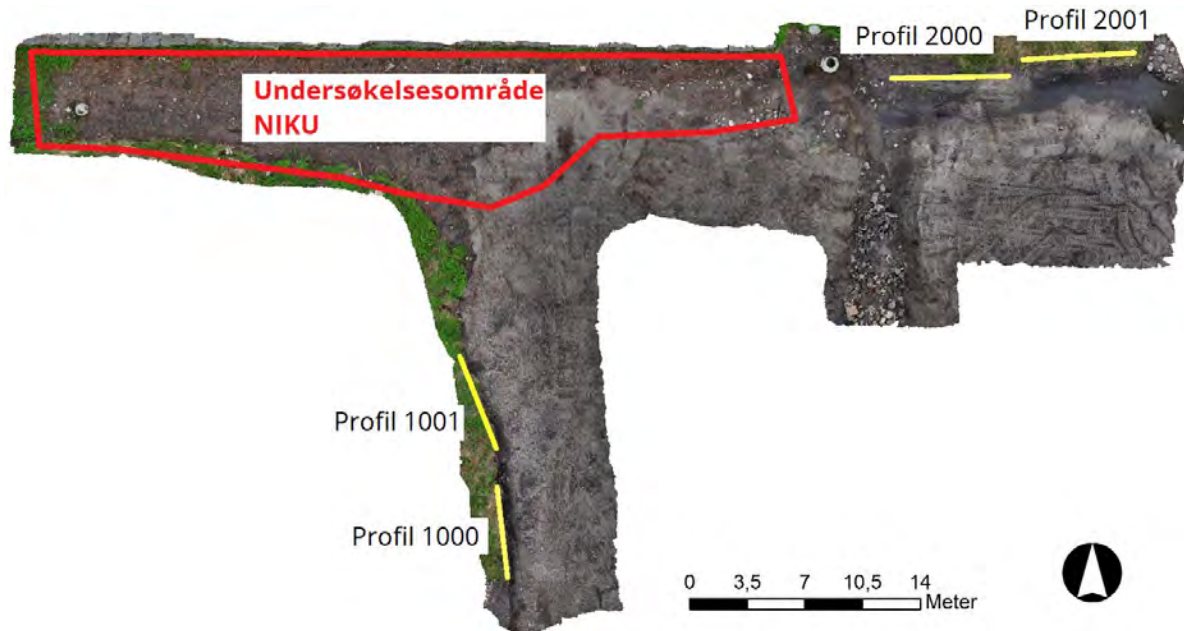

Figur 8 Bilde av profil mot øst, fullstendig omrotet og ikke videre dokumentert (avmerket med «3») i fig. 1

Mandag 8.6.2020 var gravemaskin på plass kl. 09.00. Forut for dette hadde vi befart områdene i felleskap og tatt inn bein som var eksponert i overflaten, spesielt i området sør for kirkegården (Id. 170516). Gravemaskinen ble benyttet til flateavdekking i samme området når dette var unnagjort, samt grave en dypere sjakt i et område vurdert som lite forstyrret av Vågan kommunes gravearbeider. Denne delen av prosjektet falt under NIKUs ansvarsområde, men det var mest hensiktsmessig å utføre dette i felleskap, slik prosjektet også var lagt opp til at vi skulle gjøre. Gravemaskinen ble også benyttet til å grave opp masser for å undersøke kulturlagenes fulle dybde i den eksponerte kanten av Askeladden Id. 111112-1 Gårdshaug. Utover dette var gravemaskinen nyttig til å fjerne noe stein/sand i skjæringen mot øst hvor det var planlagt å dokumentere profil i berørte kulturlag tilhørende Id. 65131 Prestegård. Erfaringene her viste at gravemaskinen ikke kunne brukes i nærheten av grøftene som sto åpne i dette området på grunn av ustabile masser som ikke tålte maskinens vekt. Videre profilrensing ble gjort manuelt.

Øvrig dokumentasjon ble foretatt i henhold til prosjektplanene. Gjenlegging etter at beskyttende fiberduk var lagt over profilene ble utført 15.juni. Gjenlegging av stedege masser gikk forholdsvis uproblematisk, men jordhaugen lengst i sørvest på id. 111112-1 (se fig. 1) viste seg å inneholde skjelettrestre av menneske. Den beste løsningen ut fra forutsetningene var å sortere disse ut så best det lot seg gjøre, og legge skjelettdelene samlet i den østligste sjakten gravd i

forbindelse med NIKUs del av undersøkelsen, slik at de i det minste ble begravd (NIKU oppdragsrapport 39/2021, Tidemansen 2021). Vi følte noe usikkerhet om menneskebein likevel kunne ligge spredt i området hvor gjenlegging ble foretatt, men nøye visuell inspeksjon ga et betryggende inntrykk. Figur. 9 viser ortofoto av de undersøkte områdene, mens figur 10 viser situasjonen i 2021, der de gjenlagte undersøke områdene jf. fig 8 ser ut til å ha grodd godt til. Se også ferdigbilde, fig. 19.

Figur 9 Fotogrammetri over feltet og undersøkte områder v/ UM og NIKU 2020

Figur 10 Ortofoto over feltet fra 2021 hentet fra ©Kystinfo jan. 2022

UNDERSØKELSESMETODE OG DOKUMENTASJON

Feltmetode

Hensikten med UMs del av prosjektet var å rense profilene slik at disse kunne dokumenteres best mulig. Arbeidet ble gjort manuelt med spade og graveskje. For at dokumentasjon med fotogrammetri skulle bli mest mulig nøyaktig ble det lagt vekt på at profilene skulle ha rette, vertikale sider. Begge skjæringene som eksponerte kulturlag vi identifiserte som forholdsvis intakte var ikke gravd rett nok til å rense sammenhengende profiler. Den nord-sør orienterte skjæringen i Id. 111112-1 bøyer noe mot vest, mens den øst-vest orienterte skjæringen i Id 65131 bøyer markant mot nord. Begge disse «bruddene» i skjæringene deler de eksponerte i omtrent like store deler, og det ble derfor naturlig å dokumentere begge skjæringene med to separate profiler på hvert sted.

Digital dokumentasjon

Digital dokumentasjon besto i fotogrammetri og GPS-innmåling. Funn og prøver ble målt med Trimble R8s CPOS-GPS GNSS. Koordinatsystemet som ble brukt for undersøkelsen var Euref 89 sone 33N. Det ble brukt kamera (Sony DSX-RX100M2) montert på fotostang til å ta bilder for fotogrammetridokumentering av felt i plan, samt profildokumentasjon. Fotogrammetriseringene ble prosessert i felt for kvalitetskontroll. Det ble benyttet Agisoft Metashape til å prosessere dataene. Dataene ble samlet i feltdokumentasjonsverktøyet Intrasis. Arbeidet med innmåling og digitalisering er utført av Jon. G. Blom, UM.

Foto og tegning

Foruten feltdokumentasjon i form av oversiktsfoto ble det tegnet skisser av profilene manuelt, utført av Jørn E. Henriksen og Jon G. Blom i fellesskap. Dette ble gjort som tolkningsdokumentasjon til bruk under etterarbeidet og rentegning av fotogrammetriene til rapport. Rentegning (Adobe Illustrator) er utført av Jon G. Blom.

Prøveuttak

Etter opprensing ble profilene vurdert for å identifisere sammenhengende kulturlag som virket lite påvirket av senere aktivitet. I tillegg til at slike vurderinger utføres som en del av tolkningsprosessen under profildokumentasjonen ble det satt av god tid i felt for å vurdere de mest lovende prøveområdene for treull- og makroprøver. Vurderingene var da rettet mot identifikasjon av områder som virket mest mulig intakte. Trekull ble tatt fra deler av profilen der dette ble observert i konsentrasjoner, mens makroprøver ble tatt i bøtter på to liter i lag som ble ansett å ha sammenheng med trekullkonsentrasjoner det ble tatt prøver fra.

Innsamlet bein ble analysert av human-osteolog Tanja Karlsen på oppdrag av UM, og bein som viste seg ikke å stamme fra menneske ble analysert av UIB.

Kildekritiske forhold

Profilopprensingen foregikk med mest mulig skånsomhet i forhold til de bevarte lagene, og det ble følgelig ikke anledning til å gjøre vurderinger utover akkurat det profilene viste. Det er slik at vi i dette tilfelle sto uten informasjon om hva som har befunnet seg i plan, siden dette ble fjernet av kommunen uten arkeolog til stede. I sum er det derfor begrenset informasjon om kontekstene vi fikk tatt prøver fra. Kontekstene representerer åpenbart «bosettings-/aktivitetslag», men det

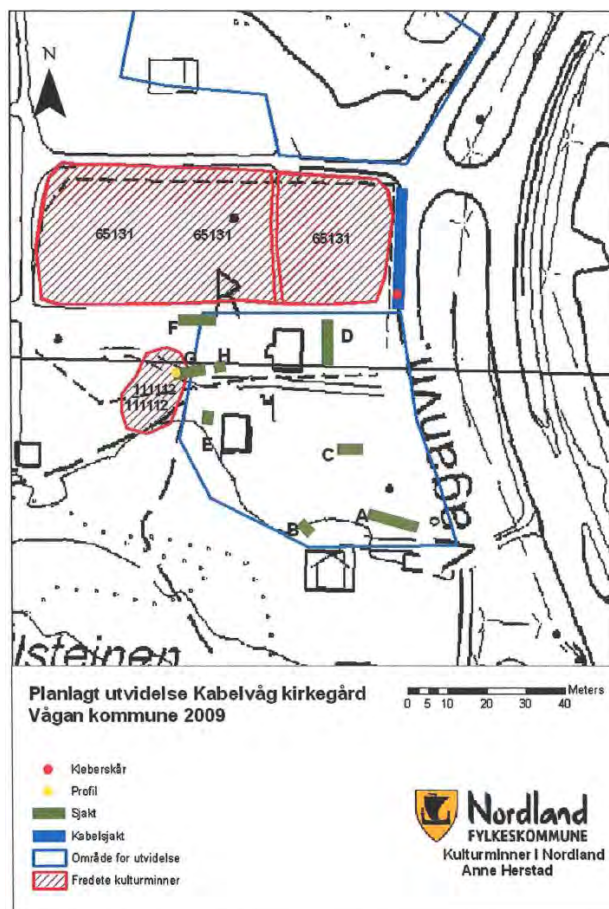
er nødvendig med mer detaljert informasjon dersom resultater fra makrofossilanalyse skal kunne gi grunnlag for slutninger om vegetasjonshistorie eller ressursbruk o.l. på stedet. Prøvene ble derfor ikke prioritert til analyse. Dateringer av aktivitet/bosetting på stedet er derimot i seg selv av vesentlig betydning å få mer kunnskap om.

OBSERVASJONER OG RESULTATER

ASKELODDEN ID. 111112-1 GÅRDSHAUG

Stratigrafiske forhold

Det har i flere omganger blitt kommentert fra arkeologisk hold at området er sterkt påvirket av aktivitet som spenner over hele tidsrommet etter mellomalder, men samtidig vist til at det fremdeles er før-reformatoriske kulturlag bevart i området (Bertelsen 1998, 2010, Herstad 2009, Wintervoll 2019). Sjakt G og H i NFKs registreringsprosjekt 2009 konkluderte med østavgrensningen av gårdshaugen Id. 111112-1 slik denne var anslått på dette tidspunktet, var korrekt. Sjakt G var den eneste av sjaktene som påviste kulturlag ansett å være før-reformatoriske, mens sjakt H som ble anlagt i forlengelsen av denne mot øst var negativ (Fig. 11).

Figur 11 Oversiktskart, Nordland fylkeskommune, Herstad 2009

NFKs befaring 2019 viste at det kommunale tiltaket hadde berørt den østlige delen av de bevarte kulturlagene, som altså strekker seg lenger øst jf. avgrensningen fastslått ti år tidligere. Observasjonene i 2009 i sjakt H viste kulturlag ned til ca. 95 cm., hvorav de øvre 75 cm (inkl. torv) inneholder gjenstander og andre spor ettersom antyder etter-reformatorisk/moderne datering. På generell basis stemmer dette relativt godt med partier i profil 1000 og 1001, men innmålingene anno 2009 ble gjort med GPS med +/- 5 m nøyaktighet, og det er dermed vanskelig å avgjøre romlig relasjon med denne undersøkelsen i forhold til profildokumentasjonen 2020. Det kan ikke utelukkes at det er mer eller mindre samme område av kulturminnet som er observert i 2009 og 2019/2020. Mest sannsynlig ville en tangering av berørte områder befinne seg i området der profil 1001 befinner seg, men sikre spor etter sjakter ble ikke observert.

Dateringene gjengitt nedenfor er angitt med to sigma standardavvik.

Profil 1000

Profilen ble rensert og dokumentert i seks meters lengde (Figur 12). Fire lag ble dokumentert. Kulturlagenes dybde varierer fra ca. 60 – 100 cm totalt.

Lag 1: Torv- og humuslag, sterkt omrotet dyrkningslag, som inneholder mengder moderne avfall. Varierer fra 40 cm dypt i sør, til 60 cm dypt i nord.

Lag 2: Mørkt humuslag, spettet med brun fin sand. Trekullfragmenter. Laget bare synlig ca. 1,6 m nord for den sørlige avgrensingen av de eksponerte kulturlagene/renset profil. Steril sand under lag 2.

Lag 3: Mørkt, trekullholdig humuslag, dokumentert ca. 2,3 m nord fra profilkanten. Datering av prøve PK163 (Beta -584454) resulterte i 1025-1159 evt.

Lag 4: Mørk brunt sandlag, spettet med trekull.

Lag 5: Sandlag, lite eller ingen tegn til kulturpåvirkning/steril bunn.

Området nord i profilen markert lag nr. 6 er en moderne nedskjæring, fundamentet til en telefon/telegrafstolpe som kutter alle kulturlag ned til steril undergrunn (Fig.13).

Profil 1001

Profilen ble rensert og dokumentert i 6,5 m lengde (Figur 12). Kulturlagenes dybde varierer fra ca. 55-80 totalt.

Lag 1: Torv- og humuslag, sterkt omrotet dyrkningslag, som inneholder mengder moderne avfall. Ca. 50 cm dypt i sør, mens laget lenger nord er preget av nedgravninger som kutter lag 1 (lag 2) og påfylt masse (Lag 3a og b).

Lag 2: 2a =Lag av lys grå, fin sand, innslag av spetter med mørk humusjord. 2b = Sandlag, spettet med mørkere humuslag, innslag av grus om mindre steiner.

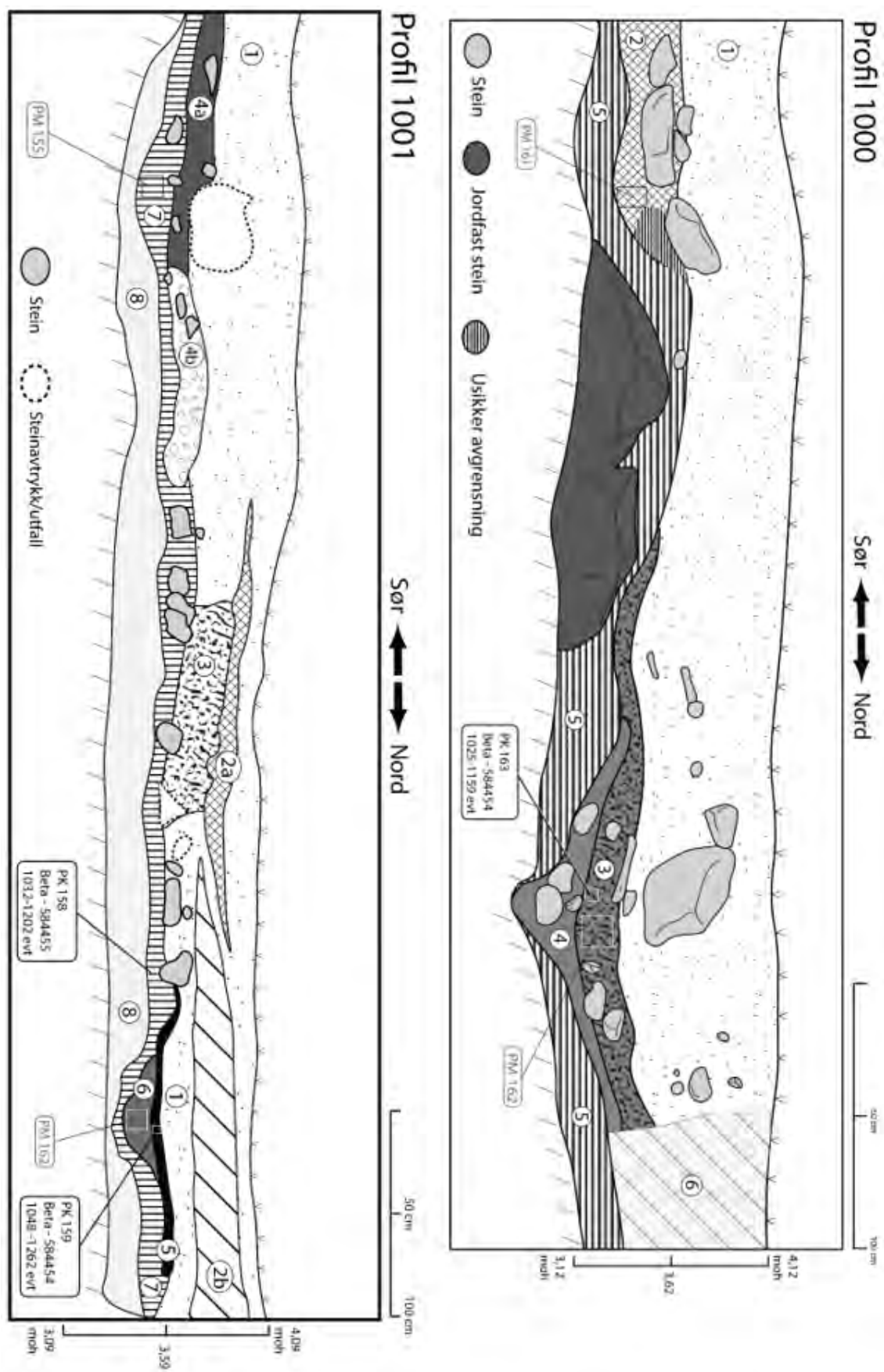
Lag 3: lys brunt humusblandet jordlag, trolig dannet som følge av en nedskjæring og igjenfylling i bakken. Lag 2a har trolig blitt deponert oppå toppen av dette.

Lag 4: To adskilte lag, noe forskjellig sammensetning, men tolkes som del av samme hendelse. Lag 4a er synlig i den sørligste delen av profilen, som et grålig humusblandet lag med innslag av stein og grus. Lag 4b skiller seg fra det øvrige ved å inneholde større andel grus. Innslag av tegl og moderne avfall. Tolkes som en nedskjæring av relativt ny dato.

Lag 5: Svart jordlag med høyt innslag av trekull. I motsetning til lag 2 -4 fremstår laget som mer intakt, og altså neppe resultat av forstyrrelser og nedskjæringer i bakken fra relativt ny tid (PK 159). Datert (Beta584454) 1048-1262 evt. Et flekkelignende flintavslag med slagbule i proksimalenden i dette laget er eneste gjenstandsfunn, og åpenbart kommet til som del av masser som er påført/flyttet i kontekst med aktivitet som dannet laget i mellomalderen.

Lag 6: Brun humusblandet sand, med noe innslag av lys, fin sand

Lag 7: Mørkt grått humusholdig sandlag som kan følges i bunn gjennom hele profilen. Spetter, eller sjikt med lys, fin hvit sand preger i varierende grad lagsammensetningen. (PK 158) Datert (Beta 584455) 1032-1202 evt. *Lag 8:* Sandlag, steril bunn.

Figur 12 Profil 1000 og 1001

Oppsummering og tolkning av profilene 1000 og 1001

Lagene 2-4 i profil 1001 og 5-7 i profil 1001 er tolket som resultat av aktiviteter i mellomalder. De tre dateringene vurderes som pålitelige, men har ikke støtte i daterende gjenstandsfunn. Lakunen mellom de to profilene gjør at det ikke kan etableres sikker relasjon mellom de eldste lagene, men det er verdt å merke seg at tykkelsen på lagene og høydenivået disse befinner seg i er temmelig like i de respektive profilene. Dette antyder at denne delen av id. 111112-1 er sterkt påvirket av relativt moderne inngrep i øverste nivåene (60 – 40 cm), men til tross for dette er store deler av mellomalderske kulturlag bevart i ca. 20 – 30 cm tykkelse ned mot steril undergrunn. En vurdering av det resterende kulturminnet vest for profilene er kun basert på visuell observasjon av overflaten. Tegn til slitasje at det resterende kulturminnet vest for profilene, burde tilsi en lignende bevaringsgrad av de automatisk fredete kulturlagene også her, det vil si at det som måtte finnes av uforstyrrede kulturlag befinner seg $\pm 0,5$ m under overflaten. Til sist skal det bemerkes at kulturlagene var fattige på bein og annet organisk materiale, noe som er ganske uvanlig i gårdshaugkontekster.

Figur 13 Feltfoto, profil 1000 nordenden, inntil gammel telefonstolpe

Det ble ikke foretatt vurderinger av mulige rester av kulturlag sør for profil 1000. I september 2020 utførte NFK befarings i området i forbindelse med Lofotkrafts planlagte anleggelse av ny kabelgrøft. De delene av traseen som berørte Kjerkvågan ble overvåket og dokumentert av arkeolog. I en sjakt parallelt med veien til dagens prestebolig (Våganveien 52) ble kulturlag fra mellomalder påvist. Datering fra nederste delen av kulturlaget i sørprofilen KP1 (Beta-573886) ble C14 datert til 970 ± 30 BP, kalibrert med 95,4 % sannsynlighet til 1016 - 1154 cal AD. Kulturlaget i nordprofilen av sjakten, KP3 (Beta-573887) ble C14 datert til 350 ± 30 BP, kalibrert

1458-1635 med 95,4% sannsynlighet (Jellestad og Melsæther 2020:12¹). Kulturlaget ble ikke gravd til bunns på nordsiden av sjakten, og etter prosjektet ble sjakten tildekket med veiduk og gravd igjen.

Med forbehold om dateringenes presisjon (de er foretatt på trekull som ikke er artsbestemt), ser man at kulturlag like over undergrunnen også her kan dateres til tidlig mellomalder. Den senere dateringen til seinmellomalder/tidlig nytid er tatt fra kontekst som tyder på at det kan finnes kulturlag fra senere faser i dette området som er bedre bevart enn tilfellet er ved profil 1000 og 1001.

Som følge av resultatene fra NFKs registreringer er avgrensingen til Askeladden id. 111112-1 utvidet i sørlig retning som å inkludere disse kulturlagene. Utvidelse mot nord og øst er gjort for å inkludere omrotete kulturlag som omtales i Wintervoll 2019. Etter det vi har kjennskap til, og basert utelukkende på visuell observasjon av anleggsområdet, kan tilstanden for de omrotete kulturlagene trolig sammenlignes med observasjonene i østprofilen vi rensert og kun kunne konstatere ødelagte kulturlag (Fig. 8). Mulighetene til sikkert å anslå den «opprinnelige» utstrekningen på kulturlag med mellomalderdatering er ellers av åpenbare årsaker umulig i dag, men for å ta utgangspunkt i Askeladden id. 111112 burde utstrekningen på lokaliteten slik den nå er avgrenset i Askeladden på 3,7 mål betraktes som et minimumsanslag av kulturlagsområdets «opprinnelige» utstrekning. At vi har beregnet ca. 2 mål av disse som forstyrrede/omrotete lag behøver ikke ha konsekvenser for denne vurderingen, da det ikke foreligger opplysninger om at masser ellers er flyttet i disse områdene under gravearbeidene til grunn for rettevedtaket (sml. Wintervoll 2019). Som ovenfor nevnt tyder opplysninger fra befaring og prøvestikking i 1975 på at kulturlag også strakte seg vest for dagens avgrensing i denne retningen (Bertelsen 1975), og er nok en indikasjon på at kulturlagene i Kjerkvågen en gang var svært omfangsrike. Dette inntrykket styrkes av kulturlagene i Askeladden Id. 65131, som gjerne kan ha fremstått med større grad av sammenheng med id.111112 tidligere, før kirkebygging og andre inngrep endret landskapet her.

Askeladden id. 65131 Prestegården

Lik situasjonen beskrevet for id.111112-1 er kulturminnelokaliteten preget av at bygninger har stått i området. Deler av lokaliteten er blant annet trolig berørt av kirken som sto her mellom 1798-1899, og sannsynligvis også tomten til kirken forut for denne igjen som sto i området mellom 1714-1799 (Bertelsen 2010). På et tidspunkt på 1800-tallet til noe inn på 1900-tallet lå en stor, åpen grøft langs vest og sørsiden av kirkegården. Grøften har åpenbart hatt til hensikt å drenere området, og lede vann ut gjennom en stikkrenne i veien mellom Osan og Finneset, og ut i havet. Denne grøften har trolig påvirket området for profilene, og området innenfor sikringssonen til kirkested/kirkegård (Id. 170516). Dette kan ses på Figur 6 og Figur 17.

Til tross for at profilene bar preg av forskjellige forstyrrelser, som inngrepene i tilknytning til ovennevnte grøft muligens kan ha bidratt til, ble det også her påvist kulturlag som virket relativt intakte.

¹ Pers. med. Stine G. Melsæther NFK 14.12.2021: Dateringsprøven KP 3 omtalt i teksten til rapporten ble forvekslet med resultatet fra et annet prosjekt. Den riktige prøvens resultat kommer frem i vedlegg til registreringsrapporten

Profil 2000

Profilen viser et snitt på ca. 7 meter lengde vest-øst, og 0,8 – 0,6 m dybde. Ca. 4 – 4,5 meter øst i profilens lengderetning fra den vestlige enden er det observert et brudd som berører de to øvre lagene.

Lag 1: Lag 1a og Lag 1b er i sin helhet meget heterogent og preget av omrotede masser. Totalt strekker Lag1a og b seg over hele profilen og er mellom ca. 60 og 20 cm tykt. Lag 1a består hovedsakelig av mørk humusjord, mest omrotet i vest av profilen der stein og grus i det øvre av profilen tyder på påfylte masser i relativt ny tid. Lag 1 b er svært mørk humusjord/matjord.

Lag 2: Lag 2a er et lyst sandlag med gjennomgående horisontale tynne sjikt av rødlig/oransje sand, mellom 20 og 40 cm tykt. Mot vest er det nedre partiet av laget homogen lys grå sand. Lag 2b er et mer homogent sandlag, tilsvarende den nedre delen av lag 2a vest for kuttet i profilen. Dette tyder på at den spettede delen av sandlaget tilsvarende det som er observert i lag 2a på et tidspunkt ble fjernet.

Lag 3 Brunt sandlag, med innslag av humus.

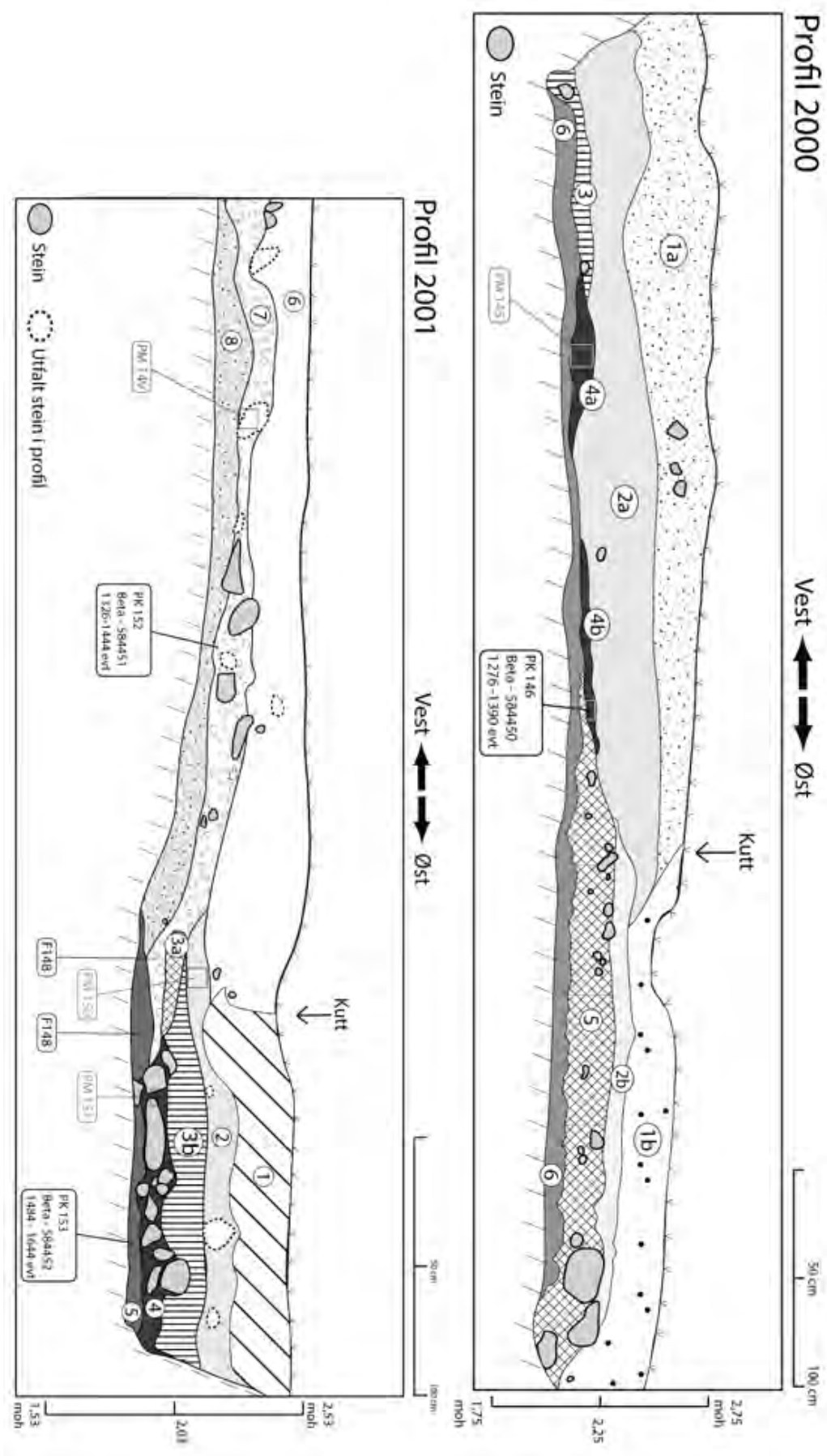
Lag 4 Lag 4a ligger delvis under lag 3, består av mørk trekullblandet humus. Lag 4b er svært likt 4a i sammensetning, farge o.l. og anses som avsatt i forbindelse med samme hendelse, selv om forbindelsen mellom lagene ikke er synlig i profilen (ca. 40 cm lakune). Trekullprøve fra lag 4b (Beta-584450) datert 1276-1390 evt.

Lag 5 Stein, grus og skjellsand. Observerte trekullfragmenter tyder på noe kulturell påvirkning

Lag 6 Steril marinaavsatt sand

Figur 14 Feltpoto, Profil 2000. NIKU v K. Tidemansen i bakgrunn

Figur 15 Profil 2000 og 2001

Profil 2001

Profilen viser et snitt på ca. 6,5 meter lengde vest-øst, og 0,9 – 0,55 m dybde. Ca. 2 – 2,5 meter av fra østenden av profilen endrer kulturlagene karakter, noe som sammenfaller med en markert forsenkning i terrenget. Lag 1 tolkes som et påfyllingslag tilført for å planere området.

Lag 1 Omrotet lag, gråbrun humus, grus, grå sand og moderne avfall, mellom ca. 30 og 50 cm tykt.

Lag 2 Kompakt mørk grå humus.

Lag 3: Lag 3a Lys grå sand, spettet med trekullinser. Lag 3b Brunt organisk humuslag, mye nedbrutt tre

Lag 4 Grått humusblandet sandlag. Tilknyttet steinkonsentrasjon synlig i profilen

Lag 5 Strandgrus med innslag av trekull, bein. Trekullprøve Beta 584452 datert 1484-1644 evt. Steril strandgrus under dette

Lag 6 Mørk, grå humus. Kompakt, men spor etter omroting. Teglstein, opptrådte i nær sammenheng med boltlås (Ts.16038.5) datert mellomalder/tidlig nytid og bakstehellefragment (Ts.16038.4) datert mellomalder. Funnene ble tatt inn under opprensing av profil.

Lag 7 Mørk grått trekullholdig humuslag, med innslag av sand. Trekullprøve Beta-584451 datert 1326-1444 evt.

Lag 8 Lyst sandlag med gjennomgående horisontale tynne sjikt av rødlig/oransje sand. Nederste sjikt (to-tre cm tykt) inneholdt trekullfragmenter. Sterilt marint avsatt lysgrå sand under dette.

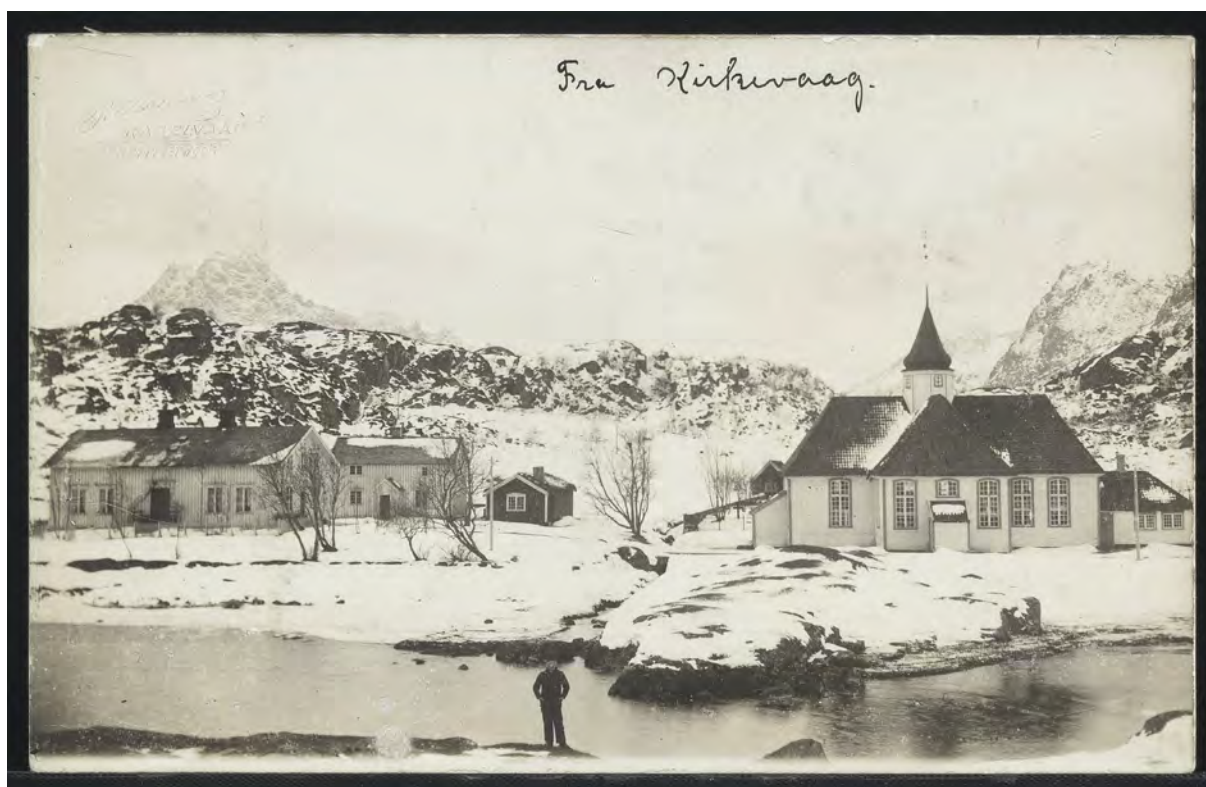
Figur 16 Feltfoto: østlige ende av profil 2001

Oppsummering og tolkning av profilene 2000 og 2001

Profil 2000: Lag 1 og 2 er separert i lag 1a/b og 2a/b, et skille som representerer en nedskjæring. Trolig representerer kuttet en nedgravning og igjenfylling, og et forslag kan være at lag 1b representerer et inngrep som relativt sett er yngre enn lag 1a og at lag 2a og 2b representerer en fase da området ble dekket av flyvesand. Lag 2b skiller seg egentlig ut bare ved en fargeforandring øst for kuttet. Trolig er det øvre sandlaget (sannsynligvis lik de øvre, spettede sjiktene i lag 2a) fjernet på et tidspunkt, mens lag 1b over dette kan være matjord som er tilført området siden. Tegn til omroting er imidlertid kjennetegn for hele lag 1 (i noen grad også for lag 2b) og forslaget til kronologisk relasjon mellom lag 1a/b basert på profiltolkning er heftet med stor usikkerhet. Lag 3-5 i profilen virker i større grad intakte.

Profil 2001 Lag 1 representerer et kutt, og laget som helhet er tolket som igjenfylling/planeringslag. Lag 2 a/b, sandlaget *kan* være påfylt masse, men det spettede sandlaget gir assosiasjoner til flyvesand avsatt i perioder med tilvokst som avløste hverandre over et lengre tidsrom. En kan ikke avvise at noe sand også kan være avsatt under stormflo. Prost Erik Andreas Colban meldte at kombinasjon storm og flo førte til oversvømmelse i kirken så sent som 1802. Floa nådde nesten prestegården ved samme anledning, men huset ble reddet ved hjelp av en snødemning (Brun 1986:63). Dersom havet kunne nå så lang inn på land på dette tidspunktet, er det sannsynlig at problemet kan ha gjort det enda mer risikabelt å ha faste bygninger/installasjoner så lavt i terrenget tidligere. Den gamle prestegården ser ut til å ha ligget på en flate ca. 3 moh., om lag en meter høyere enn kulturlag 4 og 5.

Sandlaget markerer i alle fall et skille eller avbrudd for et aktivitetsområde under dette (lag 4 og 5), som må ha vært plassert direkte på strandgrus. Det er mulig steinene synlig i profilen i lag 4 kan være rester etter en rorbu, naust båtoppsett eller lignende, men kan like gjerne representere avfall, stein o.l. som er dumpet i fjæresonen, eller et område svært nær daværende fjære (Fig.16). Dateringen tyder på at lagene representerer aktivitet i seinmellomalder/tidlig nytid. Det øverste laget vest for dette bruddet, lag 6 er som sagt omrotet og vanskelig å vurdere, men er del av et område med eldre kulturspor enn det lag 1 – 5 representerer. Dette er tydelig f.o.m. lag 7 og 8, som begge fremstår intakte i den forstand at ingen tegn til inngrep fra relativt ny tid ble observert her. Samme fattighet på (fiske)bein og annet organisk materiale som gjelder for profil 1000 og 1001 ble observert i profilene i Askeladden id. 65131. Kulturlagenes avgrensing mot sør slik den er i Askeladden per i dag virker rimelig. Visuell vurdering, samt beskrivelse av gravearbeidene som utløste rettevedtaket gjør det svært lite sannsynlig at rester av kulturlaget kan være bevart i denne retningen.

Figur 17 Postkort, Prestegård og gammelkirke og dreneringsgrøft ved Askeladden id. 65131, ca. 1890-99. Public domain/Nasjonalbiblioteket

Funn og prøver

Gjenstander

Kun et funn av førreformatorisk art ble funnet i tilknytning til dokumenterte profiler av kulturlag tilhørende id.111112-1 (Ts.16039.4), et avslag i flint. Funnet gir ikke kronologisk informasjon til konteksten (lag 5, profil 1001), annet enn at det er redeponert fra ukjent sted i mellomalderen. Det kan bemerkes at avslag fra steinbrukende tid er observert i bunnlagene i id. 65131 i befaringen 2019 (Wintervoll 2019:2). Hvordan dette skal forklares er usikkert. Funn av steinartefakter i mellomalderkulturlag er ikke uvanlig, og som regel forklart ved at slike funn fulgte masser hentet relativt nært bosted/hus, som for eksempel torv og jord til bygging av tak og vegger. Disse har i noen tilfeller åpenbart vært fraktet fra eldre boplassområder, og mest sannsynlig er det lignende aktiviteter som ligger bak funnet av Ts.16039.4. Nærmeste kjente lokalitet fra steinbrukende tid (Askeladden Id. 214034-1) ligger ca. 300 m unna, og er en usannsynlig kilde for evt. redeponerte steinartefakter i mellomalderkulturlag i Kjerkvågen. Ukjente boplasser fra steinbrukende tid kan befinne seg nærmere, siden boplasser/aktivitetsområder på terreng så lavt som fem meter over havet trolig var mulig i tidlig metalltid jf. Sealev online beregnet ved isobase 13 (<https://www.tgo.uit.no/sealev/index.html>). Både profil 1001 og området der slåtte steinartefakter skal ha blitt observert under NFKs befaring i 2019 ligger henholdsvis ca. 20 og 50 m NV for terreng med kotehøyde på fem meter i dag, og en bør i tillegg ta høyde for at terrenget rundt de bevarte kulturlagsområdene i Kjerkvågen er planert i forbindelse med relativt moderne inngrep, og spesielt fremstår kirkegårdsområdet vest for profil 1000/1001 som senket i forhold til opprinnelig markoverflate. Per nå får mulighetene for boplassområder i relativ nærhet til id. 111112-1 stå som et forslag til kilde for innblanding av eldre artefakter i kulturlag med mellomalderdatering.

Under oppretting og rensing av profil 2001 ble det gjort to funn som trolig er førreformatoriske. Huset til en hengelås av boltlåstypen (Ts.16038.5) er av en variant av type B1.2 som har forholdsvis vid datering, fra høymellomalder-tidlig nytid (Cadamarteri 2011). Fragment av bakstehelle (Ts.16038.4) med riller av grønnskifer er i nordnorsk sammenheng regnet som en god mellomalderindikator, og så langt ikke funnet i sikre kontekster yngre enn 1537 (Henriksen 2016:237). Begge funnene ble imidlertid funnet i lag seks i profil 2001, i nær tilknytning til teglstein og moderne avfall. Begge funnene var løsrevet fra sin opprinnelige kontekst, og det er uråd å vurdere hvorvidt funnene er rotet opp fra dypereliggende deler av lag 6, eller havnet der sammen med tilført masse fra et annet sted. I alle tilfeller gir ikke funnene kronologiske holdepunkter for datering av lag i profilen.

Bein

I tilknytning til NIKUs del av prosjektet ble det samlet inn 36 bein, hvorav 25 var menneskebein (Humanosteologisk rapport, Karlsen 2020 vedlegg 3). De resterende beina ble analysert ved UIB, og de som lot seg artsbestemme ble klassifisert som Storfe (Ku/okse), småfe (geit/sau) og gris (Rapport, UIB, Vedlegg 4). Beina er katalogisert, til tross for at konteksten for menneskebein umuliggjør konklusjoner om hvorvidt disse stammer fra graver utenfor kirkegårdsgjerdet. Mye tyder på at dette er bein fra selve kirkegården, som dessverre ofte havnet utenfor gjerdet. Lokale informanter var samstemte i at det ikke var uvanlig at bein kom opp fra undergrunnen, spesielt etter frostsprengning vinterstid, og at pårørende som stelte graver til sine tidligere gjerne tok en enkel løsning under stell av graver (se også Herstad 2009). Informantopplysninger tyder på at også masser med innhold av menneskebein fra andre kirkegårder i kommunen kan ha havnet i det aktuelle området. NIKUs undersøkelser kunne ikke fremskaffe indikasjoner som tilsier en annen forklaring på menneskebein sør for kirkegårdsmuren, spesielt siden det viste seg at eventuelle gravkontekster i undergrunnen var tapt trolig allerede på slutten av 1800-tallet i forbindelse med grøftegraving (NIKU oppdragsrapport 39/21, Tidemansen 2021, se også fig. 6 og 17). Husdyrbein er kontekstløse, og all den tid så mye tyder på at området de stammer fra var prestegårdstun inntil moderne tid, og dermed av begrenset vitenskapelig verdi (se vedlegg 4).

Makrofossilprøver

Det ble tatt makroprøver i tråd med prosjektplanen. Disse ble tatt i bøtter på ca. 2 liter. Makroprøvene er markert i profiltegningene. I etterarbeidsfasen ble det som tidligere beskrevet valgt å ikke prioritere makroprøvene til botanisk analyse. Kulturlag valgt som prøvekontekst, virker intakte og representerer fortidig virksomhet på stedene, men ut fra dokumentasjon av profiler alene er det per nå ikke mulig å gi noen nærmere tolkning av arten av aktivitet. Slik kunnskap er en forutsetning for paleobotanisk analyse. Selv om to liters prøver er knapt med tanke på makrofossilanalyse, ble det i gjennomsnitt tatt ut masser fra 20 x 20 cm bokser i profilen. Makroprøvene inneholder daterbart trekull og det ble lagt vekt på å innhente prøvene fra definerte lag i profilen. Man bør likevel unngå datering av «bulk-samples» til fordel for trekullprøvene tatt med tanke på datering. Sistnevnte prøver er tatt med tanke på å skaffe kronologisk oversikt over aktivitetene, som profilene i det minste indikerer hadde et betydelig omfang. To forhold ble vektlagt for å identifisere sted for prøveuttak, først selvsagt en viss konsentrasjon av synlig trekull, og dernest at denne konsentrasjonen klart lot seg avgrense til et lag som ikke viste tegn til omroting/forstyrrelser fra senere aktivitet.

Trekullprøver

Dendroøkologen Andreas Kirchhefer treartsbestemmelse og valgte ut materiale best egnet til

datering (vedlegg 1). Dette materiale består av bjørk, men med forbehold om prøve Ts 16039.3. Små fragmenter gjorde det vanskelig å sikkert bestemme art (mest sannsynlig bjørk), men det er ikke tvil om at fragmentene stammer fra løvtre. Forutsatt at prøvene stammer fra lokalt voksende tre, er bjørk og andre løvtrær arter med lav egenalder, egnet til datering.

Tabell 1 Oversikt, trekullprøver valgt til datering

Ts.nr.	Intrasnr.	Profil	Vekt	Artsidentifisert
16039.1	PK163	A1000	0,119 g	0,05 g bjørk
16039.2	PK159	A1001	0,585 g	0,16 g bjørk + kvist
16039.3	PK158	A1001	0,0849 g	0,024 g løvtre, trolig bjørk
16038.1	PK146	A2000	0,297 g	0,04 g bjørk
16038.2	PK152	A2001	1,510 g	0,09 g bjørk
16038.3	PK153	A2001	0,355 g	0,09 g bjørk

ANALYSE

DATERINGER

De tre dateringene fra profil 1000/1001 viser høy grad av sammenfall i dateringene, til tidlig- og høymellomalder. Beta-584454 kan representere noe yngre aktivitet jf. de to andre dateringene (Figur 18). Ingen overlapp kronologisk er påvist til noen av dateringene fra profilene 2000/2001. De tre prøvene fra sistnevnte prøvested viser liten grad av intern overlapp. De to eldste dateringene herfra (Beta 584450 og 584451) spenner fra høymellomalder til seinmellomalder, med heller usikker overlapp i tid. Den siste dateringen, Beta 584452 indikerer seinmellomalder og tidlig nytid, uten overlapp i tid til de foregående (Figur 18).

Topografien mellom de to stedene undersøkt i de respektive kulturminnene er forskjellig, først ved at prøvehøyden for de aktuelle dateringene fra profil 1000/1001 ligger mellom 3,2 -3,5 moh., mens prøvestedene for profil 2000/2001 ligger vel en meter lavere i terrenget, 2,2 – 1,8 moh. Det er sannsynlig at denne høydeforskjellen har betydning, og at forskjellene i dateringer trolig har sammenheng med at landhevningprosesser gradvis har gjort lavereliggende terreng anvendbart til landbaserte aktiviteter. Det er til og med mulig at dette forklarer at de dypere lagene i profil 2000/2001 ut fra dateringene er eldste i vest, høyere og lenger vekk fra havet jf. den yngste lengst i øst.

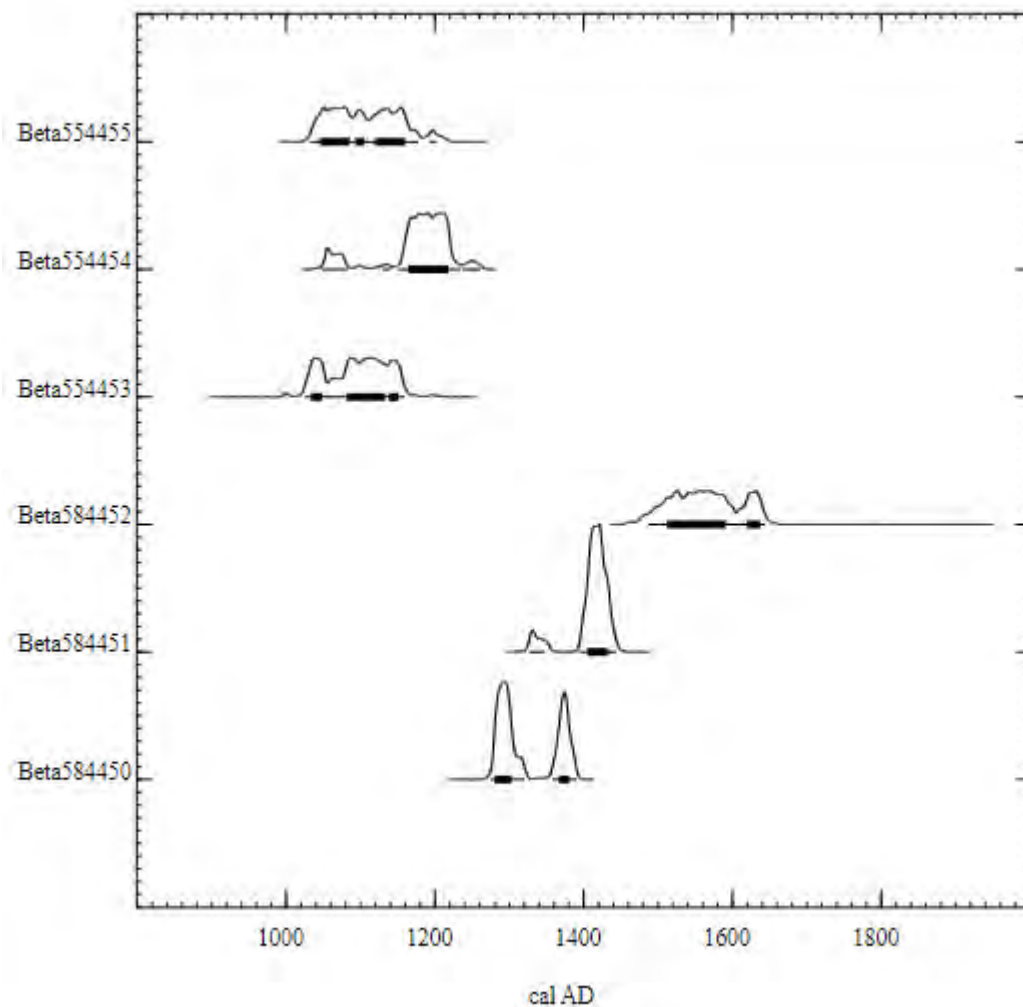
Det er imidlertid viktig å ha i mente at mulighetene for å stille sammenhengende kronologisk utvikling i bosetting og aktivitet i området gjennom hele mellomalderen er begrenset pga. de mange inngrepene i området. Det får være tilstrekkelig å konstatere at den betydelige kronologiske forskjellen i de nedre uforstyrrede lagene profil 1000/1001 jf. 2000/2001 påvist i denne undersøkelsen gjør det naturlig å opprettholde separasjonen i to separate lokaliteter i Askeladden (Id. 111112 og 65131). Videre, ved å sammenholde dateringsresultatet med den tidligere omtalte bunndateringen i den sørlige profilen fra NFKs registrering av grøfteprofiler (970 ± 30 BP) med resultatene fra profil 1000/1001 kan det argumenteres med at det resterende som måtte være av intakte bunnlag med relasjon til id. 111112-1 representerer

aktivitet tilbake til tidlig mellomalder, kanskje også siste del av vikingtid.

Den andre dateringen tatt fra noe høyereliggende kulturlag på nordsiden av grøften viser datering til 350 ± 30 , mest sannsynlig etterreformatorisk aktivitet. Kulturlagene virket intakte, og det åpner for at det sør i Kjerkvågen kan finnes uberørte deler også av de høyereliggende lagene av gårdshaugen, og at det trolig kun gjelder dette området av id. 111112. Det er nødvendig med et forbehold mht. manglende artsbestemmelse av trekull benyttet til datering i denne sammenhengen. Likevel bør en kunne forutsette at registreringene i alle fall påviste automatisk fredete kulturlag, og at mye taler for at disse har inngår/inngikk i sammenheng med kulturlagsområdet ved profil 1000/1001.

Tabell 2 Oversikt dateringer (se rapport, vedlegg 2)

Ts.nr.	Labnr.	Profil	BP	Kalibrert 2 sigma
16039.1	Beta - 584453	A1000	960+/-30	1025-1159 evt.
16039.2	Beta - 584454	A1001	870+/-30	1048-1262 evt.
16039.3	Beta - 584455	A1001	930+/-30	1032-1202 evt.
16038.1	Beta - 584450	A2000	680+/-30	1276-1390 evt.
16038.2	Beta - 584451	A2001	520+/-30	1326-1444 evt.
16038.3	Beta - 584452	A2001	320+/-30	1484-1644 evt.

Figur 18. Kalibrerte dateringer, Multiplot. Calib 8.2., (Stuiver m.fl. 2022)

BOSETNINGSSPOR

Det ble som tidligere nevnt ikke observert anlegg/strukturer i de dokumenterte profilene, men kulturlagene viser til mye aktivitet gjennom et langt tidsrom. Et kjennetegn ved kulturlagene som kunne observeres i alle profilene var øvre lag som virket fullstendig omrotet av aktivitet i tidlig nytid og moderne tid, mens de nedre lagene til sammenligning virket overraskende intakte. I denne sammenhengen er det viktig at, dersom inntrykket fra profilene skulle vise seg å være gyldig for det resterende av id.111112-1 og 65131, en ikke kan gjøre seg store forhåpninger om å finne rester etter hus, ildsted o.l. intakt i de øvre lagene. For id.111112-1 kan de forstyrrede øvre lagene være så tykke som mellom 1 og 0,5 m, mens tydelig omrotete lag i profil 2000/2001 er ca. 0,2 til 0,6 m tykke målt fra overflaten. Det er grunn til å tro at potensialet for bevarte rester etter hus og andre bosetningsspor er vesentlig bedre i det resterende av de nedre kulturlagene i Askeladden id. 111112-1 og 65131.

DISKUSJON

FUNNENE I LOKAL OG REGIONAL KONTEKST

Uansett om karakteren av aktivitet i Kjerkvågen forblir noe diffus også etter UMs undersøkelse i 2020 er det i alle fall nå gode holdepunkter for daterte kulturlag avsatt som følge av betydelig menneskelig aktivitet som fant sted i Kjerkvågen til tidlig mellomalder og høymellomalder-tidlig nytid. Vi kan fastslå at de eldste påviste aktiviteten mest sannsynlig pågikk i samme tidsrom som kong Øystein Magnusson ifølge Magnussønnes saga og Morkinskinna skal ha sørget for kirke og prestebol med prebende, samt oppføring av rorbuer til sesongfiskere i Vágar i første kvartal av 1100-tallet. Hypotesene om at Kjerkvågen var stedet for den eldste kirken er med dette neppe svekket, selv om profildokumentasjonen ikke kan spesifisere funksjon til observerte trekk i kulturlagene nærmere enn allerede beskrevet.

Ved å fjerne seg litt fra sagaberetningene kan en i stedet se funnene fra profil 1000/1001 som et godt belegg for at Kjerkvågen inngikk i sekkebegrepet Vágar så tidlig som i høymellomalderen, en av flere naturhavner i denne lille regionen hvor det stadig viktigere Lofotfisket la grunnlag for intens aktivitet i gytesesongen for skrei. Inntil videre kan en foreslå at de tidligste aktivitetene som er dokumentert i Kjerkvågen inngikk i et nettverk av lokaliteter som i økende grad *også* ble tillagt administrative funksjoner av verdslig og religiøs art fra sentralt hold i riksadministrasjonen. Dette nettverket av "rorvær" i regionene som er Vågan kommune i dag skyldes den svært gunstige beliggenheten til det viktige gyteområdet "Hølla" i Vestfjorden, et av Lofotfiskerienes beste steder for skreifiske. Kort utror var den viktigste lokaliseringsfaktoren, og så lenge marin og terrestrisk topografi la betingelsene til rette for båtoppsett, utstyr- og fangstpreparering og annen logistikk ville ethvert sted med slike egenskaper tiltrekke seg personell som deltok i sesongfiskeriene nær Hølla. Det må betegnes som direkte usannsynlig at Kjerkvågen kan ha vært et unntak i denne praksisen. Kjerkvågen vender direkte øst mot Hølla, og er samtidig en beskyttet naturhavn. I bunnen av vågen kunne nok langgrunna utgjort utfordringer under landing for båter og særlig ved fjære sjø, men alternativer til vågsbunnen finnes i nærheten. Med ca. 1 meter høyere vannstand på 1100-tallet, ville for eksempel neset der nåværende Vågan kirke ("Lofotkatedralen") ligger tilbudt gode lendingsforhold, trolig også ved lavvann. Også flere alternative lendingssteder i nærhet til bunn av Kjerkvågen kan finnes i relativ nærhet til de undersøkte kulturminnene. Alle disse forholdene ved stedet gjør det svært sannsynlig at Kjerkvågen og umiddelbar omegn var attraktivt for tilreisende sesongfiskere i tidlig mellomalder.

I lokal kontekst er det kun i Storvågan det er dokumentert aktivitet som etter alt å dømme er samtidig med kulturlagene i profil 1000/1001. Selv om undersøkelsene i Storvågan definitivt fremskaffet mest informasjon om perioden etter ca. 1200 evt. ble det dokumentert bosetnings- og aktivitetsspor med sannsynlig datering til eldre faser. Dette gjelder et område helt i sør i kulturlagsområdet på valen mellom Skipsnakken og selve Austvågøya, der dateringene indikerer bosetting/aktivitet i små bygninger på 1100-tallet. En serie dateringer fra utfyllingsmasser på valen er datert til overgang vikingtid/tidlig mellomalder (Bertelsen 2008). De påførte fyllmassene hadde en dobbel hensikt, først å gjøre en smal landremse landhevingen nylig hadde tørrlagt bedre beboelig, dernest å forbedre havneforholdene (Bertelsen 2008). Forutsatt at massene der dateringer ble tatt ble hentet fra nærmeste tørrlagte land, indikerer dette at virksomhet og havner eksisterte i området sør og nord for selve valen forut for ca. 1200 evt. Bertelsen fant lite i det arkeologiske materialet som tydet på at Storvågan var mer enn et av flere sesongfiskevær i Vágar forut for dette, men avviser ikke at sagatekstenes referanser til tingsamlinger o.l. i Storvåganområdet i sein vikingtid kan bygge på historiske realiteter

(Bertelsen 2008, 2009), og at det meget vel kan ha vært det nærliggende Brurberget som fungerte som selve tingstedet (Askeladden id. 68230-1).

BOSETNINGSHISTORIE OG FUNKSJON

Tolkninger av hva slags aktivitet kulturlagene representerer må fremdeles stå åpne etter undersøkelsen, selv om resultatene gir bedre innsikt i kronologi til bosetting og aktivitet på stedet. Forsøk på å sette dette i en kulturhistorisk sammenheng må ses i sammenheng med forståelser av regionens kulturhistorie som er etablert på grunnlag av historisk og arkeologisk forskning.

En forsiktig konklusjon på diskusjonen av dette i denne rapporten er at kulturlagene dokumentert i profil 1000 og 1001 representerer aktiviteter knyttet til terrestrisk og maritim næringsutøvelse. Helårlig bosetting og gårdsdrift på stedet er sannsynlig, men aktivitetene har trolig også båret preg av at tilreisende deltagere i sesongfiske på seinvinteren førte til en mangedobling av beboere. I så fall kan en tenke seg at stedets funksjoner som rorvær innledningsvis neppe ble avsluttet som følge av etablering av kirkested med prestebol. På et tidspunkt har stedets status som kirkested og prestegård fortrenget det mest stedsnære av rorværsfunksjoner. Dette var situasjonen i 1684, men det er her foreslått at kulturlagene fra i profil 2000 og 2001 (kanskje) viser at dette kjennetegnet situasjonen mye tidligere. Dateringene herfra viser hovedsakelig til seinmellomalder/tidlig nytid, inn i tiden av Vågan hadde opphørt å være eget sogn (Brun 2003). Igjen er det viktig å understreke at dette kulturhistoriske forløpet kun får stå som en flere muligheter som eventuell senere utgravningsvirksomhet kan bidra til videre utforskning av.

I motsetning til i Kjerkvågan er kulturlagene rike på fiskebein i Storvågan, mest sannsynlig restavfall til tørrfiskproduksjon (sml. Perdikaris 1999, Falck m.fl. 2013). Mangelen på husholdningsavfall observert i prøvestikk ved id 65131 er forklart ved at stedet var kirkested, og ikke nødvendigvis sted for alminnelig bosetting (Bertelsen 1998:17). Men forholdene er altså de samme i profilene til id 111112-1, og dette viser etter min mening til behov for en alternativ forklaring. Det er mulig at tafonomiske prosesser påvirker de aktuelle områdene i Kjerkvågan slik at bevaring av organisk materiale i de eldste lagene er langt dårligere enn i Storvåkans eldre kulturmiljø. Fuktig undergrunn, samt stadig tilførsel av oksygen til de dypere kulturlagene som følge av jordbruk, byggeaktivitet og lignende har utvilsomt vært ugunstige for bevaring av organisk materiale. Det som taler for denne forklaringen, er at også pattedyrbein og annet organisk materiale fra husholdning mangler i de eldre kulturlagene i Kjerkvågan. I tillegg til dårlige bevaringsforhold for bein, er det også mulig at topografiske og logistiske forhold har ført til at fiskebein direkte relatert til storskala fiskeprekevering kanskje foregikk et godt stykke unna områdene nær vågsbunnen. I lokal kontekst er forutsetningen gode for jordbruk i Kjerkvågan, og gårdsdrift og tunområde kan ha begrenset områder avsatt til mer permanente installasjoner for tilreisende sesongfiskere.

I sum kan praktiske problemer i forhold med langgrunn fjære, og at områdene profilene ble dokumentert var avsatt til «tunområde» nært kirkestedet ha medført at naust, mottaks- og prekeveringssted for fisk foregikk noe unna, der lendingsforholdene i tillegg var bedre. Colbans akvarell (Fig. 4) viser at stedet der Vågan kirke nå ligger (Klokkehaugen) og Kortvika var bebygd med rorbuer, naust og fiskehjeller på begynnelsen av 1800-tallet. Dette kan ha vært praksis også tidligere, men forholdene for å ha rorbuer nærmere en eventuell gård nær

vågsbunnen i tidlig mellomalder kan ha vært bedre enn tidlig på 1800-tallet. Kombinasjonen enkeltgårder som også var rorvær for tilreisende sesongfiskere er typisk for de historiske fiskeværerne i Lofoten (Nielssen 2011). Ut fra dette resonnementet burde rorværsaktiviteter (så å si) på prestegården vært ønskelig så lenge Vågan var et selvstendig sogn, da landvarde, leieinntekter til eventuelle rorbuer i prestens eie o.l. trolig ville tilfalt sognekirke og prest på stedet (sml. Nielssen 2011).

Etter de nye resultatene fra UMs undersøkelse 2020 passer det å avslutte rapporten med refleksjoner omkring eksistensen av samtidige, tidligmellomalderske kulturlag av stort omfang i Kjerkvågen og Storvågan. En hypotese om forholdet mellom disse to vågene tok utgangspunkt i at kong Øysteins kirke ble reist i Kjerkvågen, og at *alle* initiativ fra kong Øysteins side opprinnelig var lokalisert til samme sted hvor kirka ble bygget (Brun 1991). Først senere overtok Storvågan alle sentrumsfunksjoner foruten kirkestedet som sto fast (Brun 1991:93). Kong Øysteins initiativer var ifølge sagatekstene kun rettet mot forbedring av forholdene for kirkelige tjenester og verdslig/økonomisk innsats i form av rorbubygging, trolig fordi dette skjedde i en innledende fase i utbygging av sentraladministrative institusjoner i regionen, og utvilsomt i en kontekst da omfanget av Vågafisket og dets økonomiske betydning var blitt kjent langt utenfor regionen og dermed fanget kongens interesse.

Det fine slettelandet i bunnen av Kjerkvågen kan ha vært en tilstrekkelig lokaliseringsfaktor for kirke og prestegård, mens eventuell rorbubygging i utgangspunktet kunne foregått på flere alternative utrokssteder i Vågar, fortrinnsvis der behovet var størst, og potensialet for skatteinntekter og avgifter var høyest. Det er kun i Storvågan det foreløpig er dokumentert strandnære bygninger som kan ha innehatt rorbufunksjoner datert til tidlig på 1100-tallet (Bertelsen 2009) og fiskebein av et omfang og sammensetning som klart viser til massiv tørrfiskproduksjon (Perdikaris 1999). Det må regnes som sikkert at fordelene ved de naturlige havneforholdene i Storvågan var tungtveiende årsaker til å velge stedet for målrettet innsats for havneutbedringer ca. 1200 evt. Forut for tiltaket er det fristende å tro det ble foretatt grundige avveininger av alternativer i nærheten, som for eksempel Kjerkvågan. Den historiske fasiten er klar, det ble foretatt et godt valg uansett hva forhistorien måtte være. Havneutbedringer og utfylling- og planeringsarbeid resulterte i en god ladeplass for større handelsfartøyer i nær tilknytning til boder, hus m.m. som var tilstrekkelig for kaupstaden, i ca. 200 år. Disse realitetene er i seg selv tegn på at forholdene i og nær Storvågan var av en art som også gjorde stedet til et førstevalg blant tilreisende lofotfiskere. Tilstrekkelig plass på Storvågan betød ikke god plass (sml. Bertelsen 2009), og dette må ha reist en del praktiske problemer dersom det noensinne ble vurdert å flytte kirkested og kirkegård til områder nær kaupstaden. Samtidig var trolig kirkegods og prestebol konserverende på kirkestedets plassering, og den forholdsvis beskjedne geografiske separasjonen mellom kaupstad og kirkested var kanskje ikke oppfattet som spesielt problematisk gjennom mellomalderen, særlig når det er mulighet for at det fantes kapeller i kaupstaden der kirkelige tjenester var tilgjengelige under stemnene.

Samlet sett virker det ikke som om påvisningen av kulturlag fra tidlig mellomalder som er anslått å opprinnelig ha dekket områder på minst tre mål i Kjerkvågen i seg selv er nok til å rokke ved bildet av Storvågan som det naturligste stedet å markere kongelig innflytelse av verdslig art på denne tiden. Kulturlagene viser i alle tilfeller til at bosetting og aktivitet i Kjerkvågen har kontinuitet inn i høymellomalderen samtidig med at kaupstaden var i full funksjon, og godt inn i tiden etter at kaupstadsfunksjonene var historie. Kanskje Storvågans fremvekst faktisk bidro til å sementere Kjerkvågens posisjon som kirkested og prestegård?

Kjerkvågens posisjon som kirkesentrum og prestegårdssted ble kanskje rendyrket og styrket samtidig med fremveksten av et mer verdslig administrativt og økonomisk senter i Storvågan, og det er denne ideen fremfor noe som ligger bak forlaget om at profilene i tilknytning til Askeladden id. 65131 representerer utviklingen av «Prestegården» (som jo er et alternativt navn på lokaliteten). Denne skisserte muligheten for utviklingen av Kjerkvågen og Storvågan i mellomalderen er også inspirert av en særegen dynamikk i regionens historie. Flere ganger har fysisk forflytning av sentra i den lille regionen vært en av konsekvensene av endringer i politiske og økonomiske behov, kommunikasjonslogistikk, maritim topografi og båtteknologi m.m. Kjerkvågen fremstår som noe av en kontrast til dette mønsteret ved sin kontinuitet som kirkested, et inntrykk som resultatene fra UMs undersøkelse 2020 ikke har bidratt til å svekke. Detaljer om utviklingsforløpet til dette senteret er imidlertid avhengige av god bevaring av det resterende av kulturminnene, og eventuelle målrettede arkeologiske utgravninger i fremtiden.

Figur 19 Ferdig gjenlagt/ under gjenlegging/oppretting. Mot øst, Lofotkatedralen i bakgrunn

LITTERATUR

AB=Aslak Bolts jordebok. 2007. Utgitt ved Jon Gunnar Jørgensen, Riksarkivet, Oslo

BERTELSEN, R. 1975. Rapport om arkeologiske undersøkelser i området omkring Kabelvåg, Vågan k., Nordland. 05.-05. – 23.05.1975. Top. Ark., UM

BERTELSEN, R. 1995. *Vágar. Den første byen i Nord*. Fotefar mot nord. Nordland fylkeskommune, Bodø

BERTELSEN, R. 1998. Vågan kirkested fra tusenårsskiftet til 1300-tallet. I Brun. H (red.) *Fra kong Øysteins kirke til Lofotkatedralen. Vågan kirke 100 år*. Vågan menighetsråd, Offset Nord AS, Bodø, s. 12-23

BERTELSEN, R. 2008. Vágar i de første to hundreårene – en annerledes bydannelse. I: H. Andersson, G. Hansen & I. Øye (red.), *De Første 200 Årene – nytt blikk på 27 skandinaviske middelalderbyer*, UBAS Nordisk, Universitetet i Bergen Arkeologiske Skrifter 5, s. 125-134

BERTELSEN, R. 2009. Vágar, en kortlevd by eller et urbant fiskevær? i Brendalsmo, Eliassen and Gansum (red.) *Den urbane underskog*, s. 199–211

BERTELSEN, R. 2010. Om påvisning og vern av rester etter eldre kirkebygg i Kjerkvågen, gnr. 16, Vågan. Notat fra Reidar Bertelsen 19.10.2010. Top. Ark., UM

BERTELSEN, R. 2011. Tilkomsten av fiskevær, med særlig blikk på kysten mellom Vestfjorden og LoppHAVET. I Lars Ivar Hansen, Richard Holt og Steinar Imsen (red.) *Nordens plass i middelalderens nye Europa – Samfunnsomdanning, sentralmakt og periferier*, *Speculum Boreale* nr. 16, Tromsø, s.78-88

BERTELSEN, R. 2018. Trollsteinen i Kjerkvågen ved Kabelvåg
<https://www.nfk.no/fylkesleksikon/innhold/hendelser-og-historie/trollsteinen-i-kjerkvagen-ved-kabelvag.1004069.aspx>, lest 03.12.2020

BERTELSEN, R., A.Buko, A. Fossnes, J. Hood, Z. Kobylinski, K. Lind & P. Urbanczyk 1987. The Storvågan Project 1985–86. *Norwegian Archeological Review* Vol. 20 No. 1, s. 51-55.

BERTELSEN, R. & P. URBANCZYK 1988. Two Perspectives on Vågan in Lofoten. *Acta Borealia* nr.1-2, s. 98–110

BJØRGO. N. 1982. Vågatemna i mellomalderen, I Imsen, s. og Sandvik, G. (red.) *Hamarspor. Eit festskrift til Lars Hamre 1912 – 23. januar – 1982*, s. 45-60

BRATREIN, H. D. 1991. Nordnorske stadnamn med «skei»-ei alternativ tolking. I Alhaug, G., Kruken, K. og Salvesen, H. (red.) *Heidersskrift til Nils Hallan på 65-årsdagen 13. desember 1991*. Novus forlag, Oslo, s. 61-65

BRENDALSMO, J. og Eriksson, J. G. 2016. Kildegjennomgang. Middelalderske kirkesteder i Nordland fylke. Riksantikvaren <http://hdl.handle.net/11250/2421533>

BRUN, H. 1986. Prost Colban og Lofotens befolkning. *Lofotboka* 1986, s. 63-67

BRUN, H. 1990. Kongssteinen på Finneset. *Årbok for Vågan* 1990, s. 78-79

BRUN, H. 1991. Hva var egentlig middelalderens Vågan? *Årbok for Vågan* 1991, s. 84-95

BRUN, H. 1998. Gammelkjerka. I Brun. H (red.) *Fra kong Øysteins kirke til Lofotkatedralen. Vågan*

kirke 100 år. Vågan meningshetsråd, Offset Nord AS, Bodø, s. 85-89

BRUN, H. 2003. Den gamle prestegården i Kirkvågen. *Årbok for Vågan*. Utgitt av Vågan historielag, s. 39-41

BRUN, H. 2011. *Kabelvåg. Glimt av stedets historie fram til slutten av 1900-tallet*. Kabelvågboka, Vågan historielag, AXXO Bergen, Tallin

BRUN, H. 2015. *Kabelvåg 2. Flere glimt av stedets historie fram til slutten av 1900-tallet*. Kabelvågboka 2 Vågan historielag, Nordisk trykk, Bergen, Tallin

CADAMARTERI, J. P. 2011. *Lås og nøkler i middelalderens Trondheim. En arkeologisk studie i disiplinering og tillitsbygging utifra Bruno Latours aktør-nettverks teori*. Mastergradsavhandling i arkeologi, NTNU

FALCK, T., NYMOEN, P, WICKLER, S. 2013. Betragtninger om middelalderens Vågar basert på marinarkeologiske kilder. I Blankholm, H. P., Bratrein, H. D., Arntzen, J. E. og Lind, K. (red.). *Nord-Norge i Europa. Arkeologi, historie og kulturvern. Venneskrift til Reidar Bertelsen*. Tromsø museums skrifter XXXIV, UIT, s. 59-76

GUNNES, E. 1982. Prester og deier – sølibatet i norsk middelalder. I Imsen, s. og Sandvik, G. (red.) *Hamarspor. Eit festskrift til Lars Hamre 1912 – 23. januar – 1982*, s. 20-44

HENRIKSEN, J. E. 2016. *Kulturmøte og identitet på Finnmarkskysten i tidlig historisk tid. Tolkninger basert på en av arkeologisk analyser av mangeromstufter*. Ph.d. avhandling i arkeologi, UIT

HERSTAD, A. 2009. Arkeologisk rapport NFK Arkivsak 08/2314. Kjerkvågen gnr.16 bnr.1. Utvidelse av Vågan kirkegård. (Top. Ark, UM).

JELLESTAD, K. og MELSÆTHER (red.) 2020. Arkeologisk registrering i forbindelse med to Lofotkraft kabelsett på 22 og 11kV fra Åvika til Ungdomskoleveien og Marithaugen. NFK rapport, saksnr. 19/17856

MORKINSKINNA. 1932. Udgivet for samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur. København

MYRVANG, F. Samiske kulturspor i nordlandske stadnamn. I Harsson, M og Helleland, B. (red.) *Stadnamn og kulturlandskapet*. Den 7. nasjonale konferansen i namnegransking, Blindern 19.november 1993 UIO, s.128-142

NIELSSEN, A. R, 2011. Fiskeværsfenomenet i Lofoten – noen lange linjer. *Heimen* 48, s.291-309

NIELSSEN, A. R. 2003. Viking Age chieftains in Lofoten - the Old Norse sources. I Munch, G. S., Johansen, O. S. og Roesdal (red.) *Borg in Lofoten. A chieftain's farm in North Norway*. Arkeologisk Skriftserie 1. Lofotr. Vikingmuséet på Borg, Tapir Academic Press, Trondheim, s. 273-281

NOREGS KONGESOGOR Bind 2. 1979 Snorre Sturlusson. Det norske samlaget, Oslo

PERDIKARIS, S. 1999. From chiefly provisioning to commercial fishery: long-term economic change in Arctic Norway. *World Archaeology* 30(3), s. 388-402

RIST-ANDERSSEN, C. 1966. *Trekk av Vågans historie*. Utgitt ved Alf Torp, J. W. Eides boktrykkeri A.S., Bergen

SOGA OM HÅKON HÅKONSSON. 1963. Norrøne bokverk 22. Det norske samlaget, Oslo

STUIVER, M., REIMER, P.J., and REIMER, R.W., 2022, CALIB 8.2 [WWW program] at <http://calib.org>, accessed 2022-1-31

TIDEMANSEN, K. 2021. TA 2021/2 Vågan gamle kyrkjestad. Arkeologis undersøkning i samband med retting av skade påført Vågan gamle kyrkjestad, Vågan kommune, Nordland (unntatt offentlighet jfr. OFFL § 24,3. ledd) NIKU oppdragsrapport 39/2021

WICKLER, S. 2013. The potential of shoreline and shallow submerged Iron Age and Medieval archaeological sites in the Lofoten Islands, northern Norway. I Daire, M.-Y., Dupont, C., Baudry, A., Billard, C., Large, J.-M., Lespez, L., Normand, E. & Scarre, C. (red.) *Ancient Maritime Communities and the Relationship between People and Environment along the European Atlantic Coasts*. British Archaeological Reports International Series 2570. Oxford: Archaeopress, s. 63-74

WICKLUND, T. 1983. Kulturvern i Vågan. *Vågan kirke 1898-1983*, s. 14-16 (opprekk, Lofotposten 6. mai 1952)

WINTERVOLL, J. 2019. Kjerkvågen, Gnr. 16 Bnr. 1 og 255: Dokumenterte skader på kulturminnene Vågan gamle kirkested (ID 170516), Prestegården (ID 65131) og Kjerkvågen gårdshaug (ID 111112-1-1). NFK rapport, Arkivsaknr.: 19/16381

VEDLEGG

- Vedlegg 1: Treartsanalyse, Rapport dendroøkologen Andreas Kirchhefer
- Vedlegg 2: Dateringsrapport, Beta Analytica
- Vedlegg 3: Humanosteologisk analyse v Tanja Karlsen
- Vedlegg 4: Analyse, dyrebein, rapport UIB

Artsbestemmelse av arkeologisk trekull fra Kjerkvågen, Vågan kommune (A 49369)

Oppdragsgiver: Norges arktiske universitetsmuseum, Lars Thørings veg 10, 9006 Tromsø
 Kontakt: arkeolog Jørn Erik Henriksen
 Rapport dato: 01.12.2020
 Utarbeidet ved: Andreas J. Kirchhefer, dr. scient., Skogåsvegen 6, 9011 Tromsø.
 Epost: post@dendro.no, mob.: 995 30 332. Org.-nr.: 994 482 181 MVA.

RESULTATER

De første fem prøvene inneholdt tilstrekkelige mengder av trekull av bjørk. Bjørk er et treslag med lav egenalder som dermed skal være godt egnet til radiokarbondatering.

Sannsynligvis er også trekullet i den siste prøven, TS 160393, av bjørk. Her var fragmentene for små for å kunne artsbestemmes. Mengden bør være stor nok til en AMS-datering (ca. 0,01 g), selv om vekta ikke slo ut.

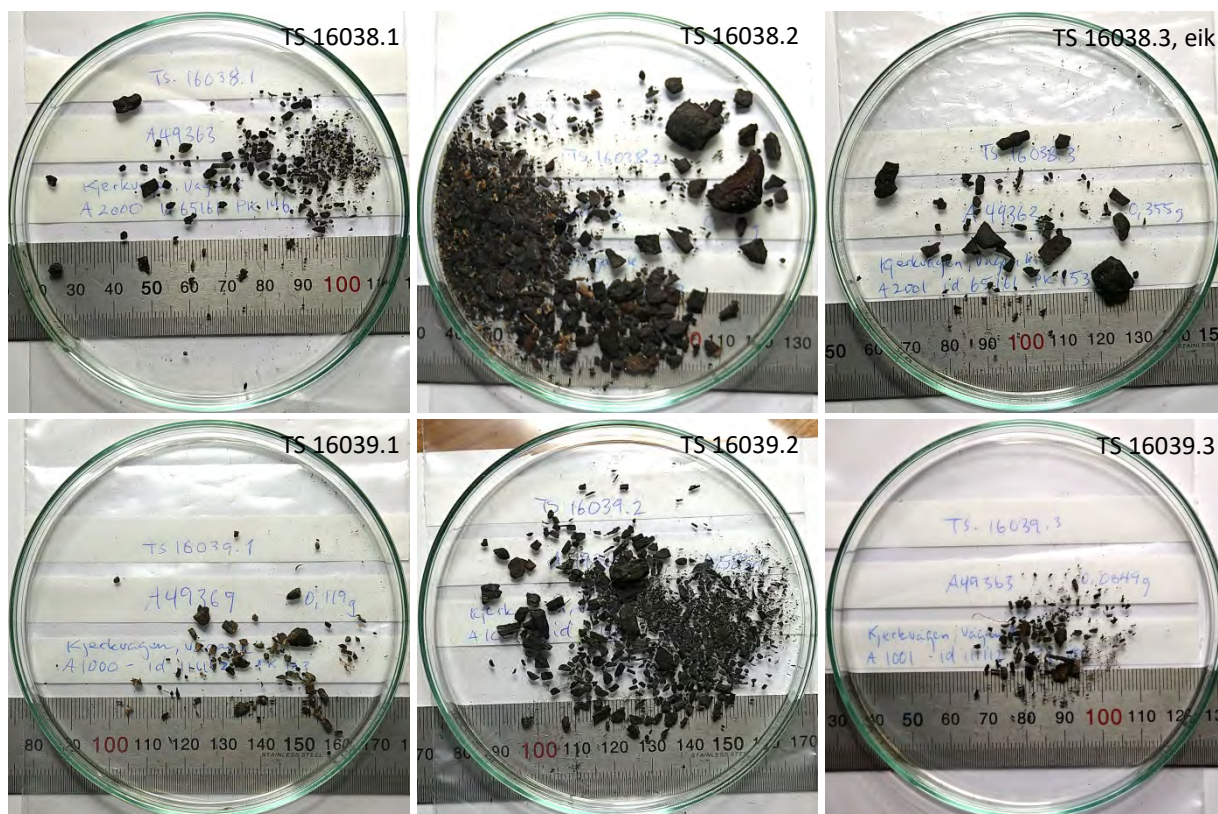
I noen prøver fantes også mindre mengder av annet trekull som kunne være egnet til datering, som vier/osp og bark. TS 16039.3 inneholdt et korn.

Trekull av bartre i prøvene TS 16038.2, TS 16038.3 og TS 16039.3 ble forkastet på grunn av potensielt for høy egenalder.

Prøve nr.	g (tot)	n (tot)	n (ana)	Treslag (dat)	g (dat)	Kommentar
TS 16038.1	0,28	>40	10	10 bjørk	0,04	Mye smått.
TS 16038.2	0,51	>90	10	7 bjørk	0,09	Alternativ 2: 1 vier/osp (- g). Alternativ 3: 1 bark (- g). Rest bjørk: 0,47 g. Forkastet: 1 bartre (- g)
TS 16038.3	0,36	>20	11	7 bjørk	0,09	Alternativ: 2 bark (- g). Rest bjørk: 0,15 g. Forkastet: 1 rot/kvist, usikker om svidd (- g). Forkastet: 1 bartre (- g).
TS 16039.1	0,12	>20	10	10 bjørk	0,05	Inkl. 1 kvist 2 mm
TS 16039.2	0,59	>>80	11	10 bjørk	0,16	Inkl. 1 kvist 2 mm. Forkastet: 1 ubestemt.
TS 16039.3	0,08	>20	17	14 løvtre	-	Diffuspolet løvtre, bjørkeaktig, mye smått. 1 korn, ikke artsbestemt. Forkastet: 2 bartre (- g). Noe bark, men usikker om resent.

g = vekt (g), n = antall fragmenter, tot = totalt, ana = analysert, dat = foreslått til datering,
 - = ikke utslag på vekta (kan være rundt 0,01-0,02 g), indet. = ikke mulig å artsbestemme.

Arts-/taksonliste:	norsk navn	engelsk (vitenskapelig) navn
	bjørk	birch (<i>Betula</i> sp.)
	vier/selje/osp	willow/sally/trembling aspen (<i>Salix</i> sp./ <i>Populus tremula</i>)

METODE

Målet ved rutinemessig sorteringsarbeid er å velge ett eller flere trekullfragmenter per prøve (f.eks. pose) som er best egnet til radiokarbondatering. Mengden skal være 0,01-0,03 g. Ideelt sett velger man de ytterste årringene i et fragment med bark som er representativt for aktivitetsfasen. Velger man flere fragmenter (f.eks. for å oppnå en tilstrekkelig kullmengde) må man ta høyde for at disse kan representere ulike aktivitetsfaser som da blir slått sammen til en middeldatering.

For å kunne studere cellestrukturen må trekullfragmentene knekkes minst én og helst tre ganger. Antall trekullbiter i tabellen henviser til antallet hele studerte fragmenter før analysen, mens posen med sortert trekull til radiokarbonanalyse vil inneholde det minst 3-dobbelte antallet. Andel eik og bartre oppgis normalt i forhold til summen av alle studerte trekullfragmenter i prøven. Treslagsbestemmelsen foretas under stereolupe med 20-160 x forstørrelse (Nikon AZ100). Trekullprøvene veies til nærmeste 0,01 g (Sagitta 600 g).

Muligheten til artsbestemmelse av trekull innenfor henholdsvis gruppene bartrær, ringporete løvtrær, diffusporete løvtrær og lyng kan være noe begrenset. Dette kan til dels være grunnet likheten i vedmorfologien mellom ulike arter og til dels grunnet begrensede prepareringsmuligheter av trekull (ingen tynnsnitt, men ferske bruddflater). Imidlertid vil de ulike artene av nordlige, diffusporete løvtre oppnå omtrent samme levealder; 1) Til gruppen med solitære porer hører f.eks. rogn, asal (*Sorbus* sp.) og de mer varmekrevende hagtorn (*Crataegus* sp.) og villapal (*Malus sylvestris*). 2) Til gruppen med korte radier av porer tilhører bjørk (*Betula* sp.) og vier/selje/osp (*Salix/Populus*). 3) Blant arter med lange rader av porer finnes hassel (*Corylus avellana*), kristtorn (*Ilex aquifolium*) og or (*Alnus* sp.). Jeg anser det som uproblematisk å slå disse sammen i dateringsformål. Blant trekullfragmentene blir slike med bark eller barkkant, spesielt kvister, lyng og forkullede røtter foretrukket, dog med forbehold om at lyng og røtter kan stamme fra eldre råhumus og at døde bartrekvister kan holde seg relativt lenge både på stammen og bakken.

Trekullfragmenter av bartre og ringporete løvtrær som eik (*Quercus* sp.) blir forkastet på grunn av potensielt høy egenalder. Datering av disse kan altså gi for høye aldre i forhold til den arkeologiske konteksten. Hos furu (*Pinus sylvestris*) for eksempel kan dette skyldes høy levealder (Forfjorddalen >750 år; Kirchhefer 2001, oppdatert), langsom nedbryting på tørr mark (Dividalen opp til 1700 år; Kirchhefer 2005) eller bruk som bygningsmateriale o.s.v. Også rekved er en type materiale med potensielt høy egenalder, i nord deriblant gran (*Picea* sp.), edelgran (*Abies* sp.) og lerk (*Larix* sp.) fra NV-Russland og Sibir.

REFERANSER

- Grosser D (2003): *Die Hölzer Mitteleuropas: Ein mikrophotographischer Lehratlas*, Verlag Kessel.
- Hather JG (2000): *The identification of the Northern European woods: a guide for archaeologists and conservators*. London: Archetype.
- Kirchhefer AJ (2001): *Reconstruction of summer temperatures from tree-rings of Scots pine (Pinus sylvestris L.) in coastal northern Norway*. The Holocene 11(1), 41-52.
- Kirchhefer AJ (2005): A discontinuous tree-ring record AD 320-1994 from Dividalen, Norway: inferences on climate and tree-line history. I: Broll, G. & Keplin, B. (red.) *Mountain Ecosystems - Studies in Treeline Ecology*. Springer, Berlin, p. 219-235.
- Mork E (1966): *Vedantomi. With an identification key for microscopic wood-sections*. Oslo: Johan Grundt Tanum.
- Schweingruber FH (1990): *Mikroskopische Holzanatomie*. Birmensdorf: WSL.

Beta Analytic
TESTING LABORATORY

Beta Analytic, Inc.
4985 SW 74th Court
Miami, FL 33155 USA
Tel: 305-667-5167
Fax: 305-663-0964
info@betalabservices.com

ISO/IEC 17025:2017-Accredited Testing Laboratory

February 19, 2021

Dr. Jorn Erik Henriksen
The Arctic University Museum of Norway
UIT The Arctic University of Norway
PO - 6500 Langnes
Tromsø, 9037
Norway

RE: Radiocarbon Dating Results

Dear Dr. Henriksen,

Enclosed are the radiocarbon dating results for ten* samples recently sent to us. As usual, the method of analysis is listed on the report with the results and calibration data is provided where applicable. The Conventional Radiocarbon Ages have all been corrected for total fractionation effects and where applicable, calibration was performed using 2020 calibration databases (cited on the graph pages).

The web directory containing the table of results and PDF download also contains pictures, a cvs spreadsheet download option and a quality assurance report containing expected vs. measured values for 3-5 working standards analyzed simultaneously with your samples.

Reported results are accredited to ISO/IEC 17025:2017 Testing Accreditation PJLA #59423 standards and all chemistry was performed here in our laboratory and counted in our own accelerators here. Since Beta is not a teaching laboratory, only graduates trained to strict protocols of the ISO/IEC 17025:2017 Testing Accreditation PJLA #59423 program participated in the analyses.

As always Conventional Radiocarbon Ages and sigmas are rounded to the nearest 10 years per the conventions of the 1977 International Radiocarbon Conference. When counting statistics produce sigmas lower than +/- 30 years, a conservative +/- 30 BP is cited for the result unless otherwise requested. The reported d13C values were measured separately in an IRMS (isotope ratio mass spectrometer). They are NOT the AMS d13C which would include fractionation effects from natural, chemistry and AMS induced sources.

When interpreting the results, please consider any communications you may have had with us regarding the samples.

The cost of analysis was previously invoiced. As always, if you have any questions or would like to discuss the results, don't hesitate to contact us.

*) Resten av dateringene er lagret på prosjekt A 49363 Røykenes

Sincerely,

Digital signature on file

Chris Patrick
Vice President of Laboratory Operations

REPORT OF RADIOCARBON DATING ANALYSES

Jorn Erik Henriksen

Report Date: February 19, 2021

The Arctic University Museum of Norway

Material Received: February 10, 2021

Laboratory Number	Sample Code Number	Conventional Radiocarbon Age (BP) or Percent Modern Carbon (pMC) & Stable Isotopes
-------------------	--------------------	---

Beta - 584450

Ts.16038.1

680 +/- 30 BP

IRMS $\delta^{13}C$: -25.8 o/oo

(58.8%)

1276 - 1321 cal AD

(674 - 629 cal BP)

(36.6%)

1358 - 1390 cal AD

(592 - 560 cal BP)

Submitter Material: Charcoal

Pretreatment: (charred material) acid/alkali/acid

Analyzed Material: Charred material

Analysis Service: AMS-Standard delivery

Percent Modern Carbon: 91.88 +/- 0.34 pMC

Fraction Modern Carbon: 0.9188 +/- 0.0034

D14C: -81.17 +/- 3.43 o/oo

$\Delta^{14}C$: -89.03 +/- 3.43 o/oo (1950:2021)

Measured Radiocarbon Age: (without $\delta^{13}C$ correction): 690 +/- 30 BP

Calibration: BetaCal4.20: HPD method: INTCAL20

Results are ISO/IEC-17025:2017 accredited. No sub-contracting or student labor was used in the analyses. All work was done at Beta in 4 in-house NEC accelerator mass spectrometers and 4 Thermo IRMSs. The "Conventional Radiocarbon Age" was calculated using the Libby half-life (5568 years), is corrected for total isotopic fraction and was used for calendar calibration where applicable. The Age is rounded to the nearest 10 years and is reported as radiocarbon years before present (BP), "present" = AD 1950. Results greater than the modern reference are reported as percent modern carbon (pMC). The modern reference standard was 95% the ^{14}C signature of NIST SRM-4990C (oxalic acid). Quoted errors are 1 sigma counting statistics. Calculated sigmas less than 30 BP on the Conventional Radiocarbon Age are conservatively rounded up to 30. $\delta^{13}C$ values are on the material itself (not the AMS $\delta^{13}C$). $\delta^{13}C$ and $\delta^{15}N$ values are relative to VPDB-1. References for calendar calibrations are cited at the bottom of calibration graph pages.

REPORT OF RADIOCARBON DATING ANALYSES

Jorn Erik Henriksen

Report Date: February 19, 2021

The Arctic University Museum of Norway

Material Received: February 10, 2021

Laboratory Number	Sample Code Number	Conventional Radiocarbon Age (BP) or Percent Modern Carbon (pMC) & Stable Isotopes
-------------------	--------------------	---

Beta - 584451

Ts.16038.2

520 +/- 30 BP

IRMS $\delta^{13}\text{C}$: -26.2 o/oo

(87.4%)
(8.0%)

1395 - 1444 cal AD
1326 - 1349 cal AD

(555 - 506 cal BP)
(624 - 601 cal BP)

Submitter Material: Charcoal

Pretreatment: (charred material) acid/alkali/acid

Analyzed Material: Charred material

Analysis Service: AMS-Standard delivery

Percent Modern Carbon: 93.73 +/- 0.35 pMC

Fraction Modern Carbon: 0.9373 +/- 0.0035

D14C: -62.68 +/- 3.50 o/oo

$\Delta^{14}\text{C}$: -70.70 +/- 3.50 o/oo (1950:2021)

Measured Radiocarbon Age: (without $\delta^{13}\text{C}$ correction): 540 +/- 30 BP

Calibration: BetaCal4.20: HPD method: INTCAL20

Results are ISO/IEC-17025:2017 accredited. No sub-contracting or student labor was used in the analyses. All work was done at Beta in 4 in-house NEC accelerator mass spectrometers and 4 Thermo IRMSs. The "Conventional Radiocarbon Age" was calculated using the Libby half-life (5568 years), is corrected for total isotopic fraction and was used for calendar calibration where applicable. The Age is rounded to the nearest 10 years and is reported as radiocarbon years before present (BP), "present" = AD 1950. Results greater than the modern reference are reported as percent modern carbon (pMC). The modern reference standard was 95% the ^{14}C signature of NIST SRM-4990C (oxalic acid). Quoted errors are 1 sigma counting statistics. Calculated sigmas less than 30 BP on the Conventional Radiocarbon Age are conservatively rounded up to 30. $\delta^{13}\text{C}$ values are on the material itself (not the AMS $\delta^{13}\text{C}$). $\delta^{13}\text{C}$ and $\delta^{15}\text{N}$ values are relative to VPDB-1. References for calendar calibrations are cited at the bottom of calibration graph pages.

REPORT OF RADIOCARBON DATING ANALYSES

Jorn Erik Henriksen

Report Date: February 19, 2021

The Arctic University Museum of Norway

Material Received: February 10, 2021

Laboratory Number	Sample Code Number	Conventional Radiocarbon Age (BP) or Percent Modern Carbon (pMC) & Stable Isotopes
-------------------	--------------------	---

Beta - 584452

Ts.16038.3

320 +/- 30 BP

IRMS $\delta^{13}C$: -27.2 o/oo

(95.4%)

1484 - 1644 cal AD

(466 - 306 cal BP)

Submitter Material: Charcoal

Pretreatment: (charred material) acid/alkali/acid

Analyzed Material: Charred material

Analysis Service: AMS-Standard delivery

Percent Modern Carbon: 96.09 +/- 0.36 pMC

Fraction Modern Carbon: 0.9609 +/- 0.0036

D14C: -39.05 +/- 3.59 o/oo

$\Delta^{14}C$: -47.27 +/- 3.59 o/oo (1950:2021)

Measured Radiocarbon Age: (without d13C correction): 360 +/- 30 BP

Calibration: BetaCal4.20: HPD method: INTCAL20

Results are ISO/IEC-17025:2017 accredited. No sub-contracting or student labor was used in the analyses. All work was done at Beta in 4 in-house NEC accelerator mass spectrometers and 4 Thermo IRMSs. The "Conventional Radiocarbon Age" was calculated using the Libby half-life (5568 years), is corrected for total isotopic fraction and was used for calendar calibration where applicable. The Age is rounded to the nearest 10 years and is reported as radiocarbon years before present (BP), "present" = AD 1950. Results greater than the modern reference are reported as percent modern carbon (pMC). The modern reference standard was 95% the ^{14}C signature of NIST SRM-4990C (oxalic acid). Quoted errors are 1 sigma counting statistics. Calculated sigmas less than 30 BP on the Conventional Radiocarbon Age are conservatively rounded up to 30. $d^{13}C$ values are on the material itself (not the AMS $d^{13}C$). $d^{13}C$ and $d^{15}N$ values are relative to VPDB-1. References for calendar calibrations are cited at the bottom of calibration graph pages.

REPORT OF RADIOCARBON DATING ANALYSES

Jorn Erik Henriksen

Report Date: February 19, 2021

The Arctic University Museum of Norway

Material Received: February 10, 2021

Laboratory Number	Sample Code Number	Conventional Radiocarbon Age (BP) or Percent Modern Carbon (pMC) & Stable Isotopes
-------------------	--------------------	---

Beta - 584453

Ts.16039.1

960 +/- 30 BP

IRMS $\delta^{13}C$: -26.7 o/oo

(95.4%)

1025 - 1159 cal AD

(925 - 791 cal BP)

Submitter Material: Charcoal

Pretreatment: (charred material) acid/alkali/acid

Analyzed Material: Charred material

Analysis Service: AMS-Standard delivery

Percent Modern Carbon: 88.74 +/- 0.33 pMC

Fraction Modern Carbon: 0.8874 +/- 0.0033

D14C: -112.64 +/- 3.31 o/oo

$\Delta^{14}C$: -120.23 +/- 3.31 o/oo (1950:2021)

Measured Radiocarbon Age: (without $\delta^{13}C$ correction): 990 +/- 30 BP

Calibration: BetaCal4.20: HPD method: INTCAL20

Results are ISO/IEC-17025:2017 accredited. No sub-contracting or student labor was used in the analyses. All work was done at Beta in 4 in-house NEC accelerator mass spectrometers and 4 Thermo IRMSs. The "Conventional Radiocarbon Age" was calculated using the Libby half-life (5568 years), is corrected for total isotopic fraction and was used for calendar calibration where applicable. The Age is rounded to the nearest 10 years and is reported as radiocarbon years before present (BP), "present" = AD 1950. Results greater than the modern reference are reported as percent modern carbon (pMC). The modern reference standard was 95% the ^{14}C signature of NIST SRM-4990C (oxalic acid). Quoted errors are 1 sigma counting statistics. Calculated sigmas less than 30 BP on the Conventional Radiocarbon Age are conservatively rounded up to 30. $\delta^{13}C$ values are on the material itself (not the AMS $\delta^{13}C$). $\delta^{13}C$ and $\delta^{15}N$ values are relative to VPDB-1. References for calendar calibrations are cited at the bottom of calibration graph pages.

REPORT OF RADIOCARBON DATING ANALYSES

Jorn Erik Henriksen

Report Date: February 19, 2021

The Arctic University Museum of Norway

Material Received: February 10, 2021

Laboratory Number	Sample Code Number	Conventional Radiocarbon Age (BP) or Percent Modern Carbon (pMC) & Stable Isotopes
-------------------	--------------------	---

Beta - 584454

Ts.16039.2

870 +/- 30 BP

IRMS $\delta^{13}\text{C}$: -25.1 o/oo

(83.5%)	1150 - 1262 cal AD	(800 - 688 cal BP)
(11.1%)	1048 - 1083 cal AD	(902 - 867 cal BP)
(0.8%)	1130 - 1138 cal AD	(820 - 812 cal BP)

Submitter Material: Charcoal

Pretreatment: (charred material) acid/alkali/acid

Analyzed Material: Charred material

Analysis Service: AMS-Standard delivery

Percent Modern Carbon: 89.74 +/- 0.34 pMC

Fraction Modern Carbon: 0.8974 +/- 0.0034

D14C: -102.65 +/- 3.35 o/oo

$\Delta^{14}\text{C}$: -110.32 +/- 3.35 o/oo (1950:2021)

Measured Radiocarbon Age: (without $\delta^{13}\text{C}$ correction): 870 +/- 30 BP

Calibration: BetaCal4.20: HPD method: INTCAL20

Results are ISO/IEC-17025:2017 accredited. No sub-contracting or student labor was used in the analyses. All work was done at Beta in 4 in-house NEC accelerator mass spectrometers and 4 Thermo IRMSs. The "Conventional Radiocarbon Age" was calculated using the Libby half-life (5568 years), is corrected for total isotopic fraction and was used for calendar calibration where applicable. The Age is rounded to the nearest 10 years and is reported as radiocarbon years before present (BP), "present" = AD 1950. Results greater than the modern reference are reported as percent modern carbon (pMC). The modern reference standard was 95% the ^{14}C signature of NIST SRM-4990C (oxalic acid). Quoted errors are 1 sigma counting statistics. Calculated sigmas less than 30 BP on the Conventional Radiocarbon Age are conservatively rounded up to 30. $\delta^{13}\text{C}$ values are on the material itself (not the AMS $\delta^{13}\text{C}$). $\delta^{13}\text{C}$ and $\delta^{15}\text{N}$ values are relative to VPDB-1. References for calendar calibrations are cited at the bottom of calibration graph pages.

REPORT OF RADIOCARBON DATING ANALYSES

Jorn Erik Henriksen

Report Date: February 19, 2021

The Arctic University Museum of Norway

Material Received: February 10, 2021

Laboratory Number	Sample Code Number	Conventional Radiocarbon Age (BP) or Percent Modern Carbon (pMC) & Stable Isotopes
-------------------	--------------------	---

Beta - 584455

Ts.16039.3

930 +/- 30 BP

IRMS $\delta^{13}\text{C}$: -28.3 o/oo

**(93.2%)
(2.2%)**

**1032 - 1177 cal AD
1192 - 1202 cal AD**

**(918 - 773 cal BP)
(758 - 748 cal BP)**

Submitter Material: Charcoal

Pretreatment: (charred material) acid/alkali/acid

Analyzed Material: Charred material

Analysis Service: AMS-Standard delivery

Percent Modern Carbon: 89.07 +/- 0.33 pMC

Fraction Modern Carbon: 0.8907 +/- 0.0033

D14C: -109.32 +/- 3.33 o/oo

$\Delta^{14}\text{C}$: -116.94 +/- 3.33 o/oo (1950:2021)

Measured Radiocarbon Age: (without d13C correction): 980 +/- 30 BP

Calibration: BetaCal4.20: HPD method: INTCAL20

Results are ISO/IEC-17025:2017 accredited. No sub-contracting or student labor was used in the analyses. All work was done at Beta in 4 in-house NEC accelerator mass spectrometers and 4 Thermo IRMSs. The "Conventional Radiocarbon Age" was calculated using the Libby half-life (5568 years), is corrected for total isotopic fraction and was used for calendar calibration where applicable. The Age is rounded to the nearest 10 years and is reported as radiocarbon years before present (BP), "present" = AD 1950. Results greater than the modern reference are reported as percent modern carbon (pMC). The modern reference standard was 95% the ^{14}C signature of NIST SRM-4990C (oxalic acid). Quoted errors are 1 sigma counting statistics. Calculated sigmas less than 30 BP on the Conventional Radiocarbon Age are conservatively rounded up to 30. $\delta^{13}\text{C}$ values are on the material itself (not the AMS $\delta^{13}\text{C}$). $\delta^{13}\text{C}$ and $\delta^{15}\text{N}$ values are relative to VPDB-1. References for calendar calibrations are cited at the bottom of calibration graph pages.

Calibration of Radiocarbon Age to Calendar Years

(High Probability Density Range Method (HPD): INTCAL20)

(Variables: $\delta^{13}\text{C} = -25.8$ o/oo)

Laboratory number **Beta-584450**

Conventional radiocarbon age **680 $\pm$ 30 BP**

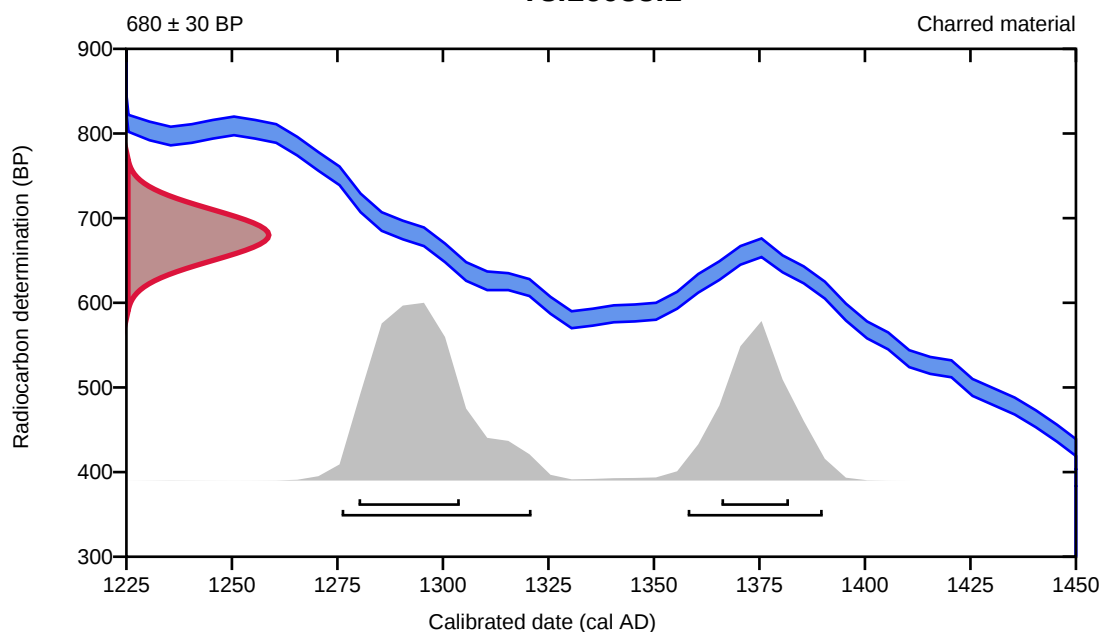
95.4% probability

(58.8%)	1276 - 1321 cal AD	(674 - 629 cal BP)
(36.6%)	1358 - 1390 cal AD	(592 - 560 cal BP)

68.2% probability

(44%)	1280 - 1304 cal AD	(670 - 646 cal BP)
(24.2%)	1366 - 1382 cal AD	(584 - 568 cal BP)

Ts.16038.1

Database used
INTCAL20

References

References to Probability Method

Bronk Ramsey, C. (2009). Bayesian analysis of radiocarbon dates. Radiocarbon, 51(1), 337-360.

References to Database INTCAL20

Reimer, et al., 2020, Radiocarbon 62(4):725-757.

Calibration of Radiocarbon Age to Calendar Years

(High Probability Density Range Method (HPD): INTCAL20)

(Variables: $\delta^{13}\text{C} = -26.2$ o/oo)

Laboratory number **Beta-584451**

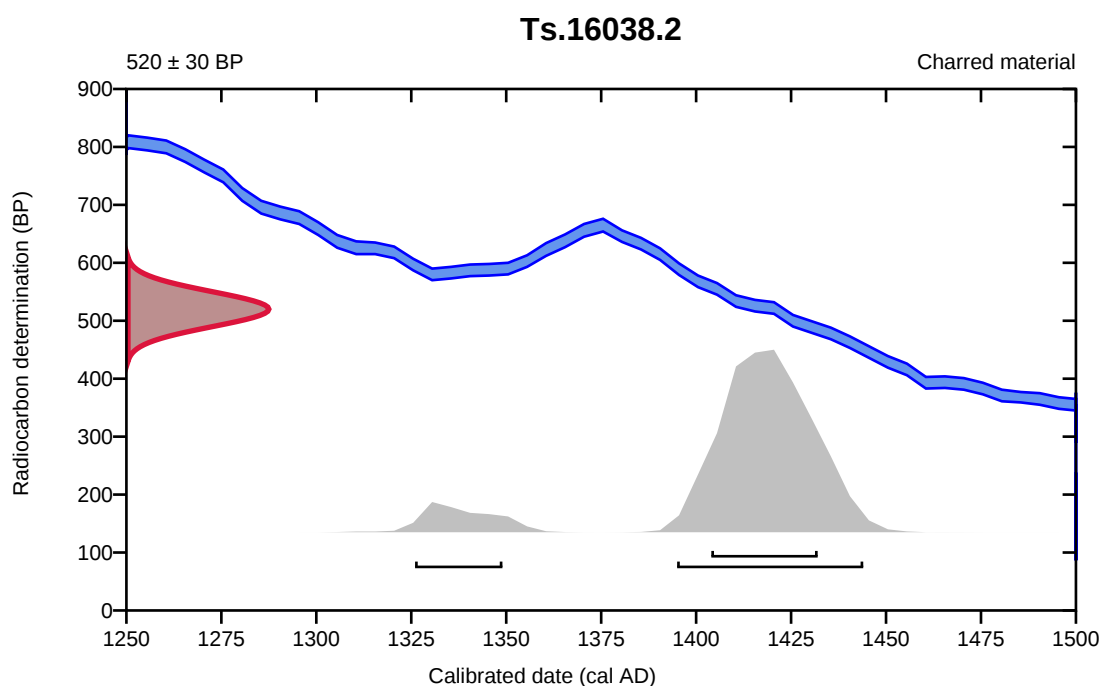
Conventional radiocarbon age **520 $\pm$ 30 BP**

95.4% probability

(87.4%)	1395 - 1444 cal AD	(555 - 506 cal BP)
(8%)	1326 - 1349 cal AD	(624 - 601 cal BP)

68.2% probability

(68.2%)	1404 - 1432 cal AD	(546 - 518 cal BP)
---------	--------------------	--------------------

Database used
INTCAL20

References

References to Probability Method

Bronk Ramsey, C. (2009). Bayesian analysis of radiocarbon dates. Radiocarbon, 51(1), 337-360.

References to Database INTCAL20

Reimer, et al., 2020, Radiocarbon 62(4):725-757.

Calibration of Radiocarbon Age to Calendar Years

(High Probability Density Range Method (HPD): INTCAL20)

(Variables: $\delta^{13}\text{C} = -27.2$ o/oo)

Laboratory number **Beta-584452**

Conventional radiocarbon age **320 ± 30 BP**

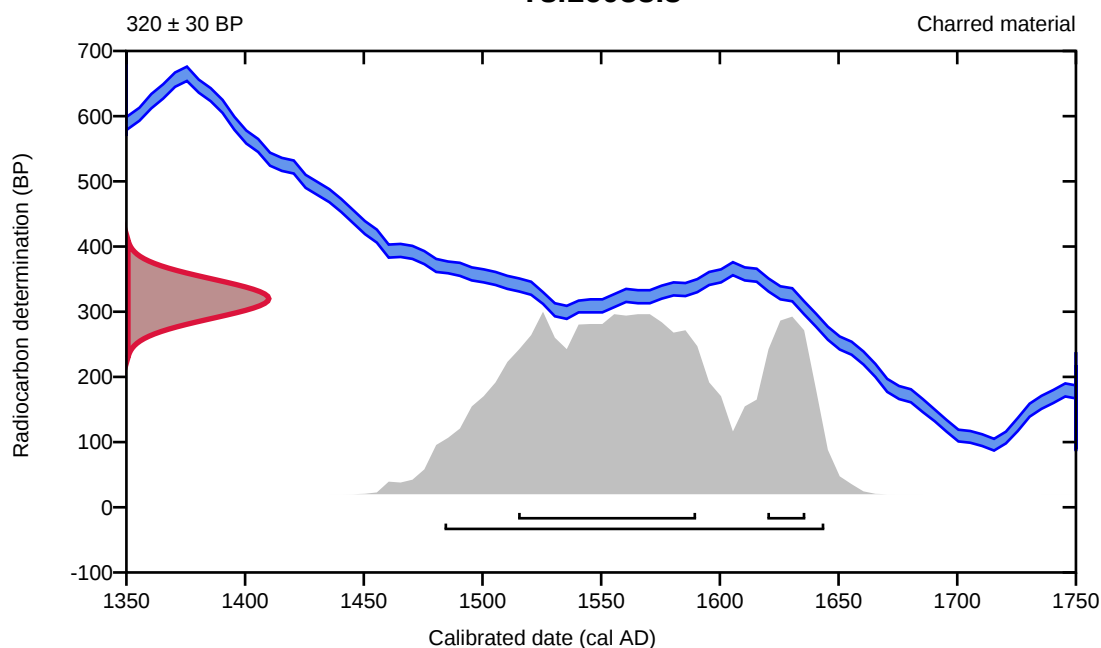
95.4% probability

(95.4%) 1484 - 1644 cal AD (466 - 306 cal BP)

68.2% probability

(56%) 1515 - 1590 cal AD (435 - 360 cal BP)
(12.2%) 1620 - 1636 cal AD (330 - 314 cal BP)

Ts.16038.3

Database used
INTCAL20

References

References to Probability Method

Bronk Ramsey, C. (2009). Bayesian analysis of radiocarbon dates. Radiocarbon, 51(1), 337-360.

References to Database INTCAL20

Reimer, et al., 2020, Radiocarbon 62(4):725-757.

Calibration of Radiocarbon Age to Calendar Years

(High Probability Density Range Method (HPD): INTCAL20)

(Variables: $\delta^{13}\text{C} = -26.7$ o/oo)

Laboratory number Beta-584453

Conventional radiocarbon age 960 ± 30 BP

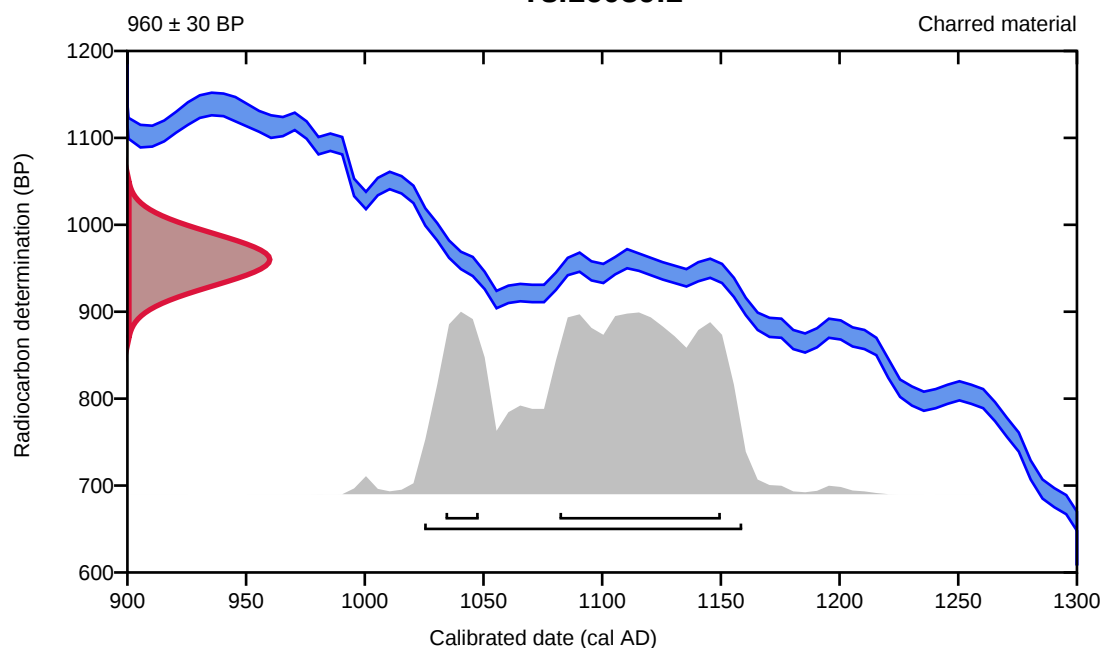
95.4% probability

(95.4%) 1025 - 1159 cal AD (925 - 791 cal BP)

68.2% probability

(55.5%) 1082 - 1150 cal AD (868 - 800 cal BP)
(12.7%) 1034 - 1048 cal AD (916 - 902 cal BP)

Ts.16039.1

Database used
INTCAL20

References

References to Probability Method

Bronk Ramsey, C. (2009). Bayesian analysis of radiocarbon dates. *Radiocarbon*, 51(1), 337-360.

References to Database INTCAL20

Reimer, et al., 2020, *Radiocarbon* 62(4):725-757.

Calibration of Radiocarbon Age to Calendar Years

(High Probability Density Range Method (HPD): INTCAL20)

(Variables: $\delta^{13}\text{C} = -25.1$ o/oo)

Laboratory number **Beta-584454**

Conventional radiocarbon age **870 $\pm$ 30 BP**

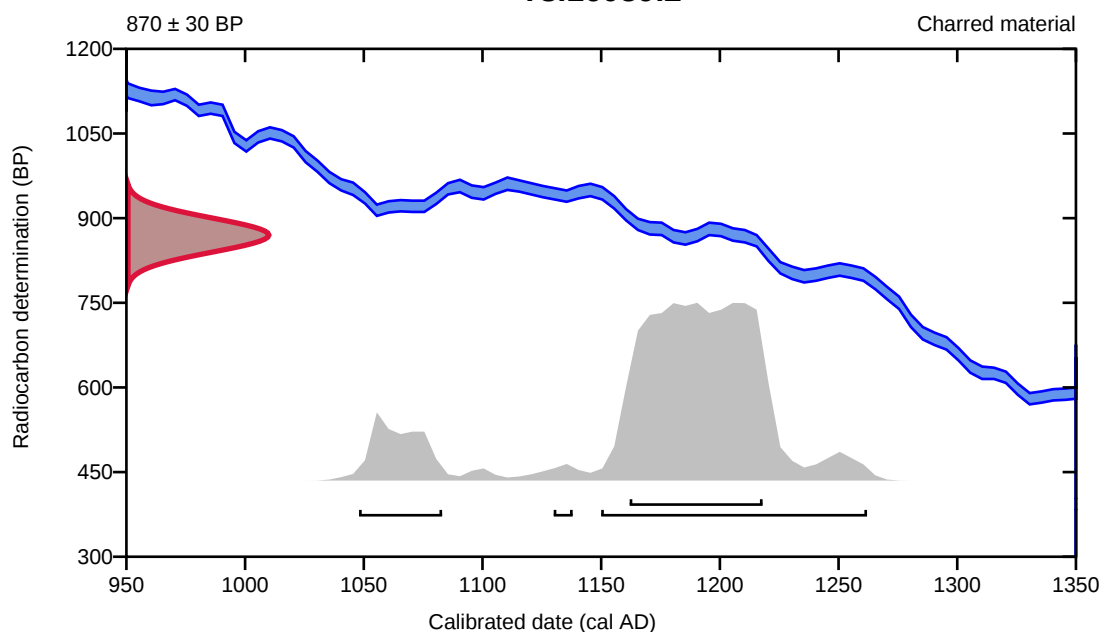
95.4% probability

(83.5%)	1150 - 1262 cal AD	(800 - 688 cal BP)
(11.1%)	1048 - 1083 cal AD	(902 - 867 cal BP)
(0.8%)	1130 - 1138 cal AD	(820 - 812 cal BP)

68.2% probability

(68.2%)	1162 - 1218 cal AD	(788 - 732 cal BP)
---------	--------------------	--------------------

Ts.16039.2

Database used
INTCAL20

References

References to Probability Method

Bronk Ramsey, C. (2009). Bayesian analysis of radiocarbon dates. Radiocarbon, 51(1), 337-360.

References to Database INTCAL20

Reimer, et al., 2020, Radiocarbon 62(4):725-757.

Calibration of Radiocarbon Age to Calendar Years

(High Probability Density Range Method (HPD): INTCAL20)

(Variables: $\delta^{13}\text{C} = -28.3$ o/oo)

Laboratory number **Beta-584455**

Conventional radiocarbon age **930 $\pm$ 30 BP**

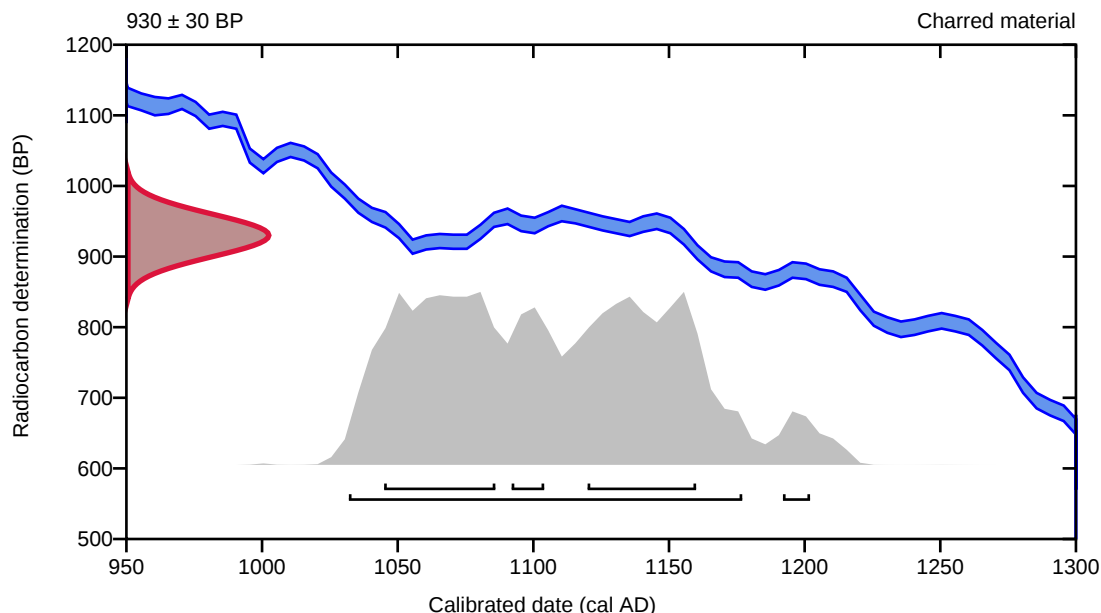
95.4% probability

(93.2%)	1032 - 1177 cal AD	(918 - 773 cal BP)
(2.2%)	1192 - 1202 cal AD	(758 - 748 cal BP)

68.2% probability

(30.9%)	1045 - 1086 cal AD	(905 - 864 cal BP)
(29%)	1120 - 1160 cal AD	(830 - 790 cal BP)
(8.4%)	1092 - 1104 cal AD	(858 - 846 cal BP)

Ts.16039.3

Database used
INTCAL20

References

References to Probability Method

Bronk Ramsey, C. (2009). Bayesian analysis of radiocarbon dates. Radiocarbon, 51(1), 337-360.

References to Database INTCAL20

Reimer, et al., 2020, Radiocarbon 62(4):725-757.

Osteologisk rapport 28 August 2020 – Vågan

Den 28 August 2020 begynte analysen av skjelettmateriale fra Vågan i Lofoten. Analysen ble gjort over noen dager ved Tromsø museums lab. Målet med analysen var å evaluere skjelettets kjønn, alder og høyde, og å legge frem sykdommer eller skader som var synlige på skjelettets ben.

Alder og kjønn

Skjelettets alder var ikke mulig å fastslå da mesteparten av skjelettet manglet.

Skjelettets kjønn er satt til *MANN?*. Dette ved hjelp av målinger gjort av spolebeinets (radius) hode og overarmbenets (Humerus) hode. Det skal sies at dette ikke er målinger som kan si noe med sikkerhet og derfor bare er der for å hjelpe andre vurderinger.

Patologi

Den helhetlige tilstanden til de bein som var tilstede var gode. Det er funnet noe patologi men det er vanskelig å si hva som kan ha forårsaket dette da det mangler såpass mange ben.

Ryggvirvel (L)

- L har tegn til Spondylolyse eller hører til en infeksjonssykdom eller inflammatorisk sykdom som dette individet har hatt. Bruddet på venstre ryggvirvel har hatt tid til å gro, men har ikke grodd sammen med kroppen til ryggvirvel. Bilde 3.
- Et lite ribbeins fragment, 3cm lang og 2cm bredt viser tegn til en inflammatorisk eller en ikke-spesifisert infeksjonssykdom. Hele beinet er porøst og dekket med periostitt. Siden det er så lite av beinet tilgjengelig er det ikke mulig å si hva årsaken til dette er eller hvor mye det har berørt individet. Bilde 2.
- De tenner som er tilstede er i veldig god stand og har lite slitasje. Det er et område som har blitt preget av slitasje og det er den venstre første mandibulare premolar og den venstre mandibulare canine. Canine har fått en avrundet fasong fra mesial side mot distal side, mens premolar har fått en avrundet fasong fra distal side mot mesial side. Dette kan være bevis på krittpipe røyking. Bilde 1.
- Det finnes også Enamel hypoplasia på den høyre mandibulare canine. Dette kan indikere stress i oppveksten, underernæring, medfødte feil etc.

Bilde 1: Slitasje på tenner

Bilde 2: Porøst ribbein

Bilde 3: Brudd i Lumbar

IFB 519	Cranium
IFB 534	Maxilla
IFB 518	Mandible
IFB 533	Ribbein
IFB 540	Occipital
FB 154	Ribbein
IFB 521	Mandible (fra en annet skjelett)
IFB 537	Ribbein
IFB 528	Høyre Fibula
IFB 521	Venstre medial cuneiform
IFB 535	Lumbar
IFB 522	Venstre radius
IFB 529	Cervicle
IFB 530	Venstre 4 metacarpal
IFB 528	Venstre 4 metatarsal
IFB 520	Venstre Humerus
IFB 530	Høyre radius
IFB 532	Proximal phalange
IFB 528	Ribbein
IFB 532	Ribbein
IFB 537	Langbein?
IFB 528	Beinfrag.
IFB 521	Metacarpal?
IFB 537	beinfrag.
IFB 537	Fibula?
IFB 539	Dyr
IFB 542	Dyr
IFB 543	Dyr
IFB 160	Dyr
IFB 529	Dyr
IFB 544	Dyr
IFB 538	Dyr
IFB 545	Dyr
IFB 536	Dyr
IFB 531	Dyr
IFB 546	Dyr

